

ELANUL

Nr. 99
MAI
2010

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL” ȘI ȘCOALA „MIHAI IOAN BOTEZ” DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

Egumeni și stareți în Moldova la începutul secolului XV

Iulian-Marcel CIUBOTARU

Una din categoriile însemnate care alcătuiesc clerul monahal este reprezentată de egumeni și stareți. Având un statut diferențiat în comparație cu monahii simpli, pe scara gradelor și titlurilor monahale, egumenii și stareții fiind situați între ieromonahi și arhidiaconi, acești slujitori ai bisericii apar constant în documentele puse în circulație la începutul secolului XV. Se acceptă unanim astăzi relația de sinonimie parțială care există între egumen și stareț¹, chiar dacă în statutul Bisericii Ortodoxe Române aprobat în 2008 cei doi termeni apar distincți². Cu privire la perioada pe care o am în vedere se constată aceeași situație: „nu există întotdeauna echivalență între egumen și stareț (...), stareții erau călugări bătrâni, deosebiți de egumeni. Egumenul era ales de soborul călugărilor, sau numit de domn și recomandat de mitropolit³. Rolul acestei categorii este surprins de către autorii unei monografii dedicată mănăstirii Neamț utilizând următoarea comparație: „starețul sau egumenul în viața unei mănăstiri este ca o matcă într-un stup; conduce, călăuzește, coordonează, dirijează, reprezintă instituția. Formula „stareț” sau „egumen” s-a folosit alături de „Chir popa” în documente. Astăzi se face distincție între stareț-reprezentantul și răspunzătorul întregii obști și egumen-delegatul starețului în treburile care privesc bunul mers al vieții liturgice, duhovnicești, culturale... „Chir popa” a rămas doar o formulă în documente⁴.”

continuare în pagina 4

Simpozion Cultural – „Istorie și spiritualitate la Roșiești”

Gheorghe CLAPA

Primăria comunei Roșiești, reprezentată de primar Constantin Postolache și viceprimar Eugen Tăbăcaru, Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” Giurcani – Vaslui (înv. Marin Rotaru), Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Vaslui (director, prof. Constantin Suciu) și Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (director, prof. Ioan Mancaș), și-au adus aportul la buna desfășurare a lucrărilor Simpozionului. Manifestările culturale-științifice organizate de către Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și-au găsit loc în cadrul Simpozionului având drept temă „Istorie și spiritualitate la Roșiești”, ținut într-o splendidă zi de primăvară, duminică 23 mai 2010, ora 10, în localul Căminului Cultural din satul Roșiești, comuna Roșiești, județul Vaslui. Desfășurarea în bune condiții a acestor manifestări a fost posibilă datorită efortului depus de conducerea Primăriei Roșiești în persoana primarului Constantin Postolache, a viceprimarului Eugen Tăbăcaru și a Consiliului local, care la propunerea prof. dr. Cristian Onel au acceptat să organizeze un simpozion științific cu ocazia sărbătoririi comunei, fondurile materiale necesare bunei desfășurări a activităților culturale-artistice fiind obținute cu ajutorul unor sponsori.

Lucrările Simpozionului au fost deschise de moderatorul prof. Ioan Mancaș, directorul Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, care a dat cuvântul primarului comunei Roșiești, Constantin Postolache, care în cuvinte pline de emoție a mulțumit celor prezenți, declarând începerea programului manifestărilor.

continuare în pagina 18

STROE S. BELLOESCU – FORMATOR DE OPINIE NAȚIONALĂ

(Câmpina, 23 martie 1838 – 20 octombrie 1912, Bârlad)

Mircea COLOȘENCO

Bibliografia scrierilor lui Stroe S. Belloescu este destul de redusă, rezumându-se la un *discurs*, rostit la Brăila, în iunie 1866, unde l-a și tipărit, și un *manual de aritmetică*, în cinci ediții, apărute la Bârlad, între 1872-1892, destinat elevilor de liceu și de școală normală, instituții de învățământ existente atunci în urbe.

*

Titrat *Discurs pronunțat cu ocaziunea distribuției premiilor Școlii Comerciale din Braïlla la anul 1866* de Stroe Belloescu, Directoarele acestei Școlii (Braïlla, Typographia „Unirea”, 14 pg.), lucrarea ține de tipul ideal al genului oratoric, într-o redactare îngrijită, respectând structura celor șase părți clasice consacrate.

Începutul, exordiu/*captatio benevolentiae*, pare simplu și fără afectare, însă, în realitate, este solemn și vehement, întrucât, se pare că, la manifestarea de încheiere a anului școlar și de distribuire a premiilor, a fost de față însuși C. A. Rosetti, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice (11 febr.-15 iulie 1866), părtaș la răsturnarea lui Alex. Ioan Cuza, alături de Lascăr Catargiu, Ion Ghica, Nicolae Golescu, Nicolae Haralambie și alți „februariști”, unul dintre puternicii vremii.

(De menționat că verbiajul autorului, în vârstă de 28 de ani, absolvent de curând al Universității din Gand – Belgia, ca inginer, este latinizant, specific epocii la manifestări academice.)

continuare în pagina 14

Religiile din Imperiul Roman reflectate în opera lui Vasile Pârvan

Gabriela LISIEVICI

În *Prelegeri de filosofie a istoriei*, G. F. Hegel scria: „la greci ne simțim imediat la noi acasă, căci ne aflăm pe tărâmul spiritului”¹. Prin urmare, civilizația greacă clasică se definește prin caracteristici, care, după filosoful german, o plasează în sferile înalte ale ale spiritului: umanism, a cărei esență se află la Protagoras în „omul ste măsura tuturor lucrurilor”, raționalism, adică capacitatea specifică omului de a analiza și de a garanta absolut tot² și idealism, respectiv căutarea esențialului și a desăvârșirii, ocolind accidentalul și devenirea.³

În operele sale, Vasile Pârvan a prezentat religiile greco-romane, orientale, impactul lor asupra Daciei, un loc aparte acordându-i creștinismului.

În Dacia, autorul *Contribuțiilor epigrafice* a observat tendința spre monoteism și universalitate, probată de apariția sincretismului între unele divinități. Aceste credințe au jucat un rol important în difuzarea creștinismului prin propagarea ideilor de divinitate unică, prin conținutul teologic deosebit și prin experiență religioasă aparte⁴.

Cea mai populară sărbătoare din Imperiul Roman era cea a *Rosalilor* (*dies rosationes* – sărbătoarea trandafirilor), prezentă în *Capua* cu denumirea de *rosaria* și în *Bellum* cu numele de *rusae*, similară cu *Parentalia* și *Vioralia*, sărbători funerare când se aduceau ofrande la morminte.

Sărbătoarea *Rosalilor* era o instituție pur italică, răspândită prin coloniștii italici și în provincii. Inscripții privitoare la această sărbătoare s-au găsit în Filipi, Tomis, Istos, Nicopolis, Emova, Savaria, Brigetio. Creștinismul va adopta această sărbătoare sub forma *Rusalilor*⁵.

La *Rosalia* se făceau în toate târgurile și satele romane, ca și cele din Scythia Mică, praznice pentru vii și morți deopotrivă. Astfel la „sărbătoarea trandafirilor” viii se întâlneau aievea cu morții și acest fapt împrietenea pe om cu gândul nimicniciei vieții, îi dădea putința să înțeleagă moartea ca pe o blândă odihnă⁶. O piatră de mormânt de la Histria specifică: „dau satului lui Celer (*vicus celeris*) 75 de dinari ca să facă praznic de Rusalii-31 mai în locul acesta (la mormânt); iar dacă cei din satele vecine nu vor face poruncesc ca din ziua aceea banii să se întoarcă la cei care vor stărua a face. Primarii satului, care vor fi, sunt datori a avea grijă de pomenirea răposaților donatori la mormintele lor”⁷.

Alături de credințele italice înfloresc altele noi, romano-trace. În Dacia și Scythia Minor tovarășiiile pentru grija mormintelor – *collegia funeraticia* își cer zeii, rugăciunile și așezămintele lor deosebite. Tracii iau de la romani *Rosalia*, iar romanii primesc de la traci credința în zeul nemuririi sufletului Eroul Domn – *Heros Domnus* cu tovarășii lui: Eroina Doamna (*Domna Domna Regina, Domina et dea*). Fiecare dintre noi se face după moarte duh nemuritor, *Erou*.

Pe pietrele de amintire, romanii sapă chipul *Eroului*, ca al unui călăreț vânător, cu mantia fluturând în vânt, alături de banchetul funebru⁸.

Romanii împrumută de la popoarele cucerite diverse credințe:

- din Asia Mică – cultul lui Mithras, Soarele Nebiruit (*Sol Invictus Mithras*); acesta apare și la noi la *Tomis, Tropaeum, Ulmetum, Salsovia, Casianum*, în peșteri (*speluncae*);

- din Siria de miazănoapte – cultul lui Jupiter din Doliche – zeul cerului și al trăsnetului stând în picioare pe spatele unui taur, cu securea cu două tășuri în mâna dreaptă, cu fulgerul în cea stângă;

- din Egipt – cultul lui Isis, cultul lui Serapis- tovarășul nou al Isidei⁹;

- din Italia, în Scythia pătrunde cultul lui Silvan, străvechi ocrotitor al țăranilor și ciobanilor italici (la *Ulmetum* este prezent un colegiu de *consacrani* ai Sfântului Silvan Semănătorul – *Sanctus Silvanus Sator*, care ridică un altar la 5 iunie 191, cu o masă (*tabla*) pierdută și un altare la 1 iunie 178, fapt ce demonstrează calitatea

vieții adânc și statornic romană în Scythia Mică¹⁰.

Cultul lui Silvan este foarte răspândit în Imperiul Roman așa cum afirmă Vergiliu în *Eneida* „se închină lui Silvan ca zeu al ogoarelor și al turmelor”¹¹.

În *Georgice*, Vergiliu se ruga lui Silvan, alături de alți zei și zâne: „voi care aveți grijă de ogoarele și care creșteți roade noi chiar fără a fi semănate și care porniți din cer ploaia îmbelșugată pe lanuri”; Horațiu în *Epistole* povestește despre „vechii agricultori, voinici și mulțumiți cu puțin; odihnindu-și în sărbători, după strânsul roadelor, trupul și chiar sufletul, și care rabdă greutățile în speranța sfârșitului lor cinstea împreună cu familiile zâna Tellus (țarina, pământul) cu un porc cu lapte, pe zeul Silvan și zeul Genius- amintitor al scurtimii vieți, cu flori și cu vin”.

Tibul cânta: „Delia (iubita) va ști să aducă dar zeului agricultor, Silvan, pentru vii, struguri, pentru grâne, spice și pentru turme – un prânz bogat”¹².

Romanii se pregăteau din timp pentru viața de apoi ridicându-și morminte costisitoare (cu odăi de piatră, boltine) așa cum sunt cele descoperite în Dobrogea – dedicate *Zeilor Mani* cu motivul Eroului călăreț, banchetul funebru, iedera, zugerăvită în culori vii, cu păsări, figuri, ghirlande, podoabe (mormintele de la *Histria, Callatis, Axiopolis*)¹³.

Sunt atestate închinări de morminte zeilor, altare, mese, chipuri cioplite dedicate lui Jupiter cel Bun, prea Marea și Junona Regina, Minerva, Silvan, Liber Pater, pretutindenii în Imperiul Roman iar în Dobrogea, la:

- *Ulmetum*: sunt atestate altare dedicate lui Jupiter și Junonei pe la 140 și la 25 iunie 163 de primarii orașului – Lucius Valeriu Maxellin și Flaviu German din banii lor (*de suo*), în sănătatea lui Antonius Pius și pentru Marcus Aurelius și Lucius Verus;

- *Ultinsium*: altar dedicat lui Jupiter și Junonei în 172 în sănătatea lui Marc Aureliu ridicat de primarul Marțiu Filo din banii lui pentru bessii din acest sat;

- *Clementianum*: altar dedicat lui Jupiter în 195 de primarul Elin Elian din banii lui în sănătatea lui Septimiu Severus;

- în *satul* lui *Quintio*: altar pus lui Jupiter la 13 iunie 149 în sănătatea lui Antonius Pius și Marcus Aurelius de veteranii așezați aici; la 13 iunie sunt puse 4 altare (de Rosalii) pentru sănătatea lui Marcus Aurelius;

- în *satul* lui *Celer*: altar pus în 177 pentru Jupiter și Junona prin îngrijirea primarului Ulpiu Ulpian;

- la *Durostorum, Carsium, Capidava* sunt atestate diverse închinări de morminte zeilor. Sunt atestate în Dobrogea și diverse statui și icoane săpate dedicate zeilor sau împăraților: la *Tomis*, în 120 Hadrian e cinstit cu mai multe morminte ridicate de „republica tomitanilor și guvernatorul provinciei”¹⁴. La *Ulmetum* se regăsesc icoane săpate în cinstea lui *Sol Invictus Mithras*.

O serie de clădiri publice sunt închinare zeităților: la *Troesmis* în 162-163 a fost ridicat un templu (*templum*); un cetățean roman – Marcu Ulpiu Policarp ridică aici un templu în prima jumătate a secolului II d.Hr.; la *Noviodunum* un templu ridicat de trei preoți în cinstea împăratului Sever Alexander (193-211 d.Hr.); doi cetățeni – Gneu Oppiu Soterih și fiul său Oppiu Sever în 139-161 ridică un templu din banii lor (*de suo*) și o statuie lui Jupiter cel prea Bun și prea Mare¹⁵.

În *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, 1911, V. Pârvan spunea că „romanismul și creștinismul nostru sunt născute și crescute, în chip firesc, încet și trainic, în Dacia lui Traian”¹⁶. Această operă are caracterul interdisciplinar al demersului, convocând documentul epigrafic, izvorul literar, materialul arheologic, elementul lexical.

Pentru a înțelege mai corect apariția și difuzarea creștinismului, în spațiul nord-dunărean, Pârvan a urmărit fenomenul mai întâi în *Illyricum* - „punctul de origine al creștinismului

din stânga Dunării¹⁷, autorul făcând apoi o radiografiere a istoriei creștinismului până la Iustinian în *Pannonia, Noricum, Dalmația, Raetia, Moesia*, Tracia nordică, *Scythia Minor*. Din aceste ținuturi a pătruns noua credință la daco-romanii din nordul fluviului¹⁸. *Scythia Minor* nu a jucat un rol activ în acest proces, deoarece cultura provinciei era greacă, nu latină.

Din secolul II d.Hr. Dobrogea devine "o țară adânc romană, bogată, înfloritoare, fericită"¹⁹.

Primele mențiuni despre creștinii din Dobrogea se referă la martirii căzuți în timpul lui Dioclețian la *Halmyris, Tomis, Noviodunum*; se știa că în ultima decadă a secolului III d.Hr. la *Tomis* exista un episcop (Evanghelicus) care-și exercita autoritatea asupra Dobrogei.

După 313 organizarea bisericească ia amploare, înființându-se 15 episcopate, *Tomisul* fiind arhiepiscopat autocefal, crește rolul organelor ecleziastice în viața orașelor, se înființează școli în care se predau cunoștințe teologice-patristice la *Tomis, Callatis, Histria*, apar mănăstiri, învățării acestui pământ se afirmă ca reprezentanți de seamă ai spiritualității vremii. Religia creștină a avut „un rol excepțional în unificarea și conservarea romanității sud-dunărene și în asimilarea barbarilor ajunși aici”²⁰.

Izvoarele literare ne informează despre activitatea misionară a unor episcopi de *Tomis-Bretanion, Theotimus I*; prezența unor materiale creștine de factură orientală în teritoriul nord-dunărean demonstrează aceste strânse legături. Penetrația religiei creștine în zonele de graniță ale Imperiului la nordul Dunării se reflectă în modificările care apar în ritul și ritualul de înmormântare din aria culturii Sântana de Mureș – Cerniachov (trecerea de la incinerare la înhumare, schimbarea orientării morților de la cea N-S la cea V-E, simplificarea inventarului, dispariția ofrandelor)²¹.

Pârvan admitea ca o „necesitate logic-istorică” prezența unor adepți ai creștinismului înainte de retragerea aureliană²². Autorul face conexiune între începutul creștinismului daco-roman și existența elementelor orientale în Dacia, acesta fiind legat mai ales de populația orientală și în același timp de mediul urban²³.

În viziunea lui Pârvan, creștinismul s-a răspândit cu repeziciune la nordul Dunării după retragerea aureliană; pentru a demonstra această teză el a adus în sprijin terminologia creștină de origine latină din limba română pe care a cercetat-o „cultural-genetic”²⁴ în funcție de materialul epigrafic existent.

Cele mai elocvente dovezi ale puternicului avânt pe care l-a înregistrat creștinismul nord-danubian în secolul IV erau termenii creștini de origine latină intrați în limba daco-romanilor: „biserică”, „Crăciun” - fenomen legat de domnia lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi²⁵.

La sfârșitul secolului IV crește numărul localităților în care apar obiecte creștine, mai ales în vechile orașe (*Porolissum, Napoca, Apulum, Ulpia Traiana, Tibiscum, Dierna, Drobeta, Romula, Sucidava*) și castroromane (Bologa, Bumbești, Copăceni, Gherla, Gilău, Mehadia, Slăveni); putem vorbi de un adevărat creștinism urban în Dacia. Desigur, descoperiri de factură creștină nu lipsesc nici în mediul rural- la Biertan, Palatca, Cristești, Feisa.

Secolele V-VI reprezintă o nouă etapă în evoluția creștinismului daco-roman în viziunea lui Pârvan; ea se deschide cu invazia hunilor, atingând apogeul în timpul lui Iustinian. Pârvan constata că în această perioadă au intrat în limba daco-romană termeni ca „duminică”, „păgân”, „răposa”, „cuminec”, însușirea lor de către autohtoni s-a datorat prezenței la nordul Dunării a unor misionari de limbă latină, a căror activitate cunoaște cea mai mare dezvoltare între 375-450²⁶, un rol deosebit, l-a avut după Pârvan, Nicetas din Remesiana.

Viziunea lui Pârvan asupra dezvoltării creștinismului nord-dunărean în secolele V-VI a fost confirmată astăzi prin numeroase dovezi, mai ales de ordin arheologic. Încetarea formelor de viață urbană, ruralizarea spațiului nord-danubian, consolidarea legăturilor dintre băștinași de pe ambele versante ale Carpaților, stăpânirea hunică, uniformizarea modului de existență a populației autohtone au determinat generalizarea creștinismului în teritoriul din stânga Dunării, concomitent cu procesul mai larg de uniformizare treptată a culturii materiale și spirituale daco-romane

(secolele V-VII)²⁷.

Există numeroase localități în care au fost scoase la iveală materiale creștine (Dej, Turda, Cluj, Sucidava, Davideni-Neamț, Budureasca-Prahova, Băleni-Dâmbovița, Luciu-Ialomița); necropolele prezintă certe trăsături creștine: în Transilvania – la Apahida, Someșeni, Sinmidăuș, Noșlac-Alba, Valea Largă, Sighișoara, Mureș; în Moldova și Muntenia – la Gherăseni - Buzău, Ceptura, Vadul Săpat - Prahova, Râureni - Vâlcea, Sărata-Monteoru - Buzău, Secuieni, Săbăoani, Moldoveni - Neamț. Organizarea ecleziastică superioară este documentată prin existența unui episcopat la Apahida (secolul V), prin construirea bazilicilor de la Sucidava și Drobeta (secolul VI).

Secolul VII reprezintă o nouă etapă în istoria spațiului nord-dunărean și a creștinismului -un mijloc de rezistență a comunității autohtone și de asimilare a elementelor slave rămase în stânga fluviului.

În secolul VIII poporul român era unul romanic și creștin, singurul cu aceste calități din zonă²⁸.

O altă idee a lui Vasile Pârvan este raportul dintre creștinism și continuitatea daco-romanilor: „noi suntem și ca romani și ca, creștini, aici în Dacia Traiană acasă la noi, iar nu veniți de abia târziu de tot de pe alte meleaguri”²⁹.

Corolarul acestei teze este cel legat de etnogeneza românilor pe care Pârvan o considera încheiată înainte de venirea slavilor³⁰.

Note:

1. G. F. Hegel, *Prelegeri de filosofie a istoriei*, traducere P. Drăghici, R. Stoichiță, București, 1997, p. 215.
2. A. Dumitriu, *Culturi elee și culturi heracleitice*, 1987, p. 127.
3. W. Fleming, *Arte și idei*, vol. I, traducere F. Ionescu, 1983, p. 65.
4. N. Zugravu, *Istoria romanității nord-dunărene (sec.II-VIII). Contribuții la etnogeneza românilor*, Iași, 1994, p. 94.
5. Vasile Parvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, ediția a II-a, București, 2000, p. 226.
6. Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, ediția a III-a, București, 2000, p. 82.
7. *Ibidem*, p. 142.
8. *Ibidem*, p. 135.
9. *Ibidem*, p. 136.
10. *Ibidem*, p. 139.
11. *Vergiliu, Eneida*, traducere și prefață G. I. Tohăneanu, note, comentarii, glosar Ioan Leric, ediția a II-a, București, 1994, p. 223.
12. Tibullus, *Opere*, ediție îngrijită, text stabilit, cuvânt înainte, traducere, note de V. Sav, București, 1988, p. 25.
13. V. Pârvan, *Începuturile...*, p. 169.
14. *Ibidem*, p. 153.
15. *Ibidem*, p. 168.
16. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 5
17. *Ibidem*, p. 6.
18. *Ibidem*, p. 197.
19. *Ibidem*, p. 67.
20. Emilian Popescu, *Creștinismul pe teritoriul României până în secolul VII, în lumina noilor cercetări*, 1987, p. 37.
21. I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacia din spațiul E-carpatic în secolele II-IV d.Hr.*, 1982, p.106.
22. V.Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p.74.
23. *Ibidem*, p. 75.
24. *Ibidem*, p. 85.
25. *Ibidem*, p. 88.
26. *Ibidem*, p. 154.
27. Ligia Bârzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, 1979, p. 71.
28. Radu Vulpe, *Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei române în volumul De la Dunăre la Mare*, p.16.
29. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p.194.
30. *Ibidem*, p. 201.

Egumeni și stareți în Moldova la începutul secolului XV

- urmare din pagina 1 -

În prezentul demers îmi propun o analiză a stareților și egumenilor din Moldova de la începutul secolului XV, situație pe care voi încerca să o conturez din parcurgerea actelor de cancelarie care fac trimitere la acest aspect. Consider că o analiză atentă a izvoarelor, corelată cu o perspectivă de ordin comparativ, poate conduce spre un rezultat nepărtinitor.

Poziția specială a egumenilor deținută de aceștia în cadrul cinului monahal a făcut ca această subcategorie să se bucure uneori de situații speciale. Astfel, la 6 ianuarie 1411, când Alexandru cel Bun dăruiește mănăstirii Bistrița satele Brașăuți și Miticăuți, precum și un obroc anual de 10 buți de vin, 10 coloade de grâu și nouă postavuri de Cehia, egumenul necropolei domnului moldovean primește în plus "un postav și jumătate de stofă cenușie"⁵. De asemenea, importantul loc deținut de egumeni în cadrul clerului monahal este relevat de dreptul unora dintre ei de a-i judeca pe oamenii din satele care aparțineau mănăstirii, fapt ilustrat de cartea domnească din 5 aprilie 1448, când Petru voievod hotărăște ca pe oamenii din Râpșicani, Rădăuți, Dobrăcinești, Balanești și Davidăuți "să-i judece însuși egumenul de la Pobrata sau dregătorii lor, iar alt judecător să nu aibă"⁶. Această situație nu este inedită, în Evul Mediu românesc clericii având competențe sporite de judecată, ierarhii asistând în divanul de judecată sau autentificând acte de drept privat⁷.

Primul egumen amintit în documente emise de cancelaria Moldovei este Dometian. El este totodată și primul stareț al Mănăstirii Bistrița care apare în actele oficiale. În 1407, mitropolitul Moldovei, Iosif I, în înțelegere cu Alexandru cel Bun, hotărăște ca mănăstirile Neamț și Bistrița să fie unite sub aceeași conducere, numindu-l ca egumen pe preotul Dometian. Mitropolitul decide ca cele două mănăstiri să fie "nedespărțite una de alta, pentru că sunt amândouă ale vlădiciei mele"⁸. Tot prin acest act, mitropolitul Iosif îl delegează pe boierul Petre Ureacle să predea întreaga avere a celor două mănăstiri egumenului Dometian. Din acest punct de vedere s-a observat că actul din 1407 reprezintă "o dispoziție administrativă"⁹.

Cel mai probabil acest Dometian¹⁰ își avea metania la Neamț și cum pe bună dreptate s-a apreciat, a fost adus la Bistrița pentru a ridica această obște monahală, transformând-o într-un centru cultural și spiritual, așa cum era atunci mănăstirea Neamț¹¹. Despre acest egumen știm din Pomelnicul de la Bistrița că numele său de călugăr era Dionisie, Dometian fiind cel de schimnicie¹². Se mai cunoaște cu certitudine că Dometian rămâne în această funcție cel puțin până la data de 12 iulie 1415, când este amintit ultima dată în documente, deși a fost emisă ipoteza continuării egumenatului său până spre 1418, sfârșitul lui însemnând și desfacerea unirii celor două mănăstiri¹³. La data precizată mai sus (12 iulie 1415), numitul domn dăruiește mănăstirii Bistrița satul lui Opriș și al nepotului acestuia, Oană, întărindu-i tot acum și un număr de sate¹⁴. Nu știm dacă Dometian era rudă cu Iosif I, așa cum opinează un cunoscut teolog¹⁵, situație care comportă totuși o miză de credibilitate, știut fiind că "măsura în care rangurile clerului superior erau deschise oamenilor de origine umilă varia mult de la o epocă la alta și de la o țară la alta, dar n-a existat niciodată o adevărată egalitate de șanse"¹⁶. De asemenea, nu se depășește sfera probabilităților atunci când se afirmă că Dometian a fost ucenicul aceluiași ierarh, în perioada când acesta ocupa funcția de egumen al mănăstirii Neamț, lucru de altfel nedovedit istoric, sau când se plasează în timpul egumenatului lui Dometian aducerea la mănăstirea Bistrița a icoanei făcătoare de minuni a Sfintei Ana, fapt considerat de unii ca fiind o realizare a starețului Dometian, lucru puțin probabil dacă luăm în calcul diversele variante formulate în legătură cu anul aducerii acestei icoane în Moldova, sau a celei cu o istorie similară, de la Neamț¹⁷.

Unii autori, insistă pentru a demonstra neobișnuitul rol pe care

l-a deținut Dometian asupra titlului cu care este menționat¹⁸. Faptul că în documentul din 1407 este numit "popa" relevă statutul deosebit al acestuia, deoarece acest titlu nu este întâlnit decât de puține ori pe tot parcursul secolului XV, la stareții celor mai importante mănăstiri din Moldova: Neamț, Bistrița, Moldovița, Probota, ș. a.¹⁹. Pornind de la titulatura lui Dometian, istoricii români au dedus două aspecte: primul vizează importanța pe care Mănăstirea Neamț o capătă în această perioadă, iar cel de-al doilea existența unor "trăsături comune ale vechilor mănăstiri moldovenești cu cele întemeiate de Nicodim în Țara Românească"²⁰, unde s-a practicat unirea unor mănăstiri sub conducerea unui singur egumen, cu titlul de *arhimandrit*. Dacă în privința primei constatări nu pot fi aduse obiecții, însemnătatea deosebită a mănăstirii Neamț fiind neîndoielnică, cred cea de-a doua comportă o miză scăzută de credibilitate. Această afirmație se bazează pe legăturile de subordonare pe care Biserica moldovenească le-a avut față de scaunul mitropolitan de la Halici²¹, atât înainte, cât și după reactivarea acestuia din 1371²². În ceea ce privește titlul de arhimandrit oferit cu această ocazie lui Dometian, trebuie precizat că ne aflăm în fața unei false probleme. Așa cum observa Ioan Ivan în 1984, odată cu unirea celor două mănăstiri sub conducerea sa, acest stareț nu primește titlul de arhimandrit, deși în Pomelnicul de la Bistrița, în forma sa actuală, Dometian apare având această titulatură²³. Acest fapt se explică datorită copierii Pomelnicului în vremea lui Ștefan cel Mare, perioadă când acordarea unor asemenea titluri era un lucru obișnuit²⁴. În aceste condiții rămân la idee că primul egumen din Moldova care apare cu titlul de arhimandrit în actele de cancelarie este Eustatie sau Evstatie de la Bistrița, la 7 iunie 1455²⁵.

Situația specială a egumenului de la Neamț și Bistrița este relevată și de dreptul acestuia de a-și alege singur urmașul, fără implicarea vreunor autorități ecleziastice sau laice²⁶. S-a insistat asupra poziției privilegiate deținută de starețul Dometian, inclusiv asupra ineditelor ipostaze în care s-a aflat. Înaintea sa, doar călugărul Nicodim din Țara Românească, cunoscut sub numele de Nicodim de la Tismana, a avut o postură asemănătoare, primind privilegii direct de la domn și având dreptul de a-și desemna urmașul²⁷. Din acest punct de vedere putem spune că rolul starețului Dometian este asemănător cu cel jucat de Nicodim în Muntenia, deși unii autori cred îndreptățită o similaritate pe această filieră între Nicodim și mai degrabă mitropolitul Iosif²⁸.

După Dometian, următorul stareț al Bistriței este Grigorie. El este amintit doar în Pomelnicul de la această mănăstire²⁹, de unde aflăm că numele său înainte de schimnicie a fost Gavriil. Egumenia lui Grigorie a fost plasată între 1418-1430³⁰, această cronologia slujind în acest caz doar ca reper.

Următorul stareț al Bistriței este Vasilie. Prima dată acesta apare la 6 februarie 1431, când domnul Moldovei îl numește "chir Vasilie"³¹. Tot acesta apare și în penultimul document emis și păstrat de la Alexandru cel Bun, din 31 iulie 1431³². Cel mai probabil egumenia lui Vasilie a durat până în jurul deceniului cinci al secolului XV³³, fiind ultimul egumen de la Bistrița din perioada analizată prezent în documentele de cancelarie.

Într-un act redactat în limba germană și datat de diverșii editori de care a fost publicat în 1415, sau între 1419-1421³⁴, oricum într-o zi de 14 aprilie, Alexandru cel Bun face o danie către mănăstirea Moldovița. Acum satele Vaculinți și Seliștea lui Zirmă, cu hotarele lor vechi, dăruite mănăstirii de soția sa, răposata Ana, sunt întărite Moldoviței pentru a crește autoritatea acesteia. La această dată imprecisă, aflăm că egumen al mănăstirii este Vasilie³⁵. Despre acesta s-a scris puțin, iar trimiterile la viața și activitatea lui au vizat în special informații cu caracter patristic³⁶. Opiniile care plasează nașterea sa în jurul anului 1370 iar moartea spre sfârșitul deceniului cinci al secolului XV³⁷, nu pot fi susținute documentar. Recent, părintele Constantin Cojocaru, bazându-se pe o bună cunoaștere a

istoriografiei problemei, emite opinii atrăgătoare în legătură cu acest stareț. El crede, de exemplu, că Vasilie este unul din ieromonahii care a făcut parte din delegația lui Alexandru cel Bun trimisă la Constantinopol în 1401, sau că acesta a practicat isihasmul la Sfântul Munte, la Târnovo și la mănăstirea Studion, aducând de acolo, împreună cu ucenicii lui, o bogată colecție de scobnice isihaste³⁸. Aceste opinii, după cum le catalogam anterior, atrăgătoare, nu reprezintă decât simple ipoteze, neputând rezista unor serioase critici istorice.

Poate cel mai cunoscut egumen peste veacuri din această perioadă este Chiprian. Prima dată, numele acestui monah este amintit la 25 aprilie 1420, când Alexandru cel Bun dăruiește și întărește sfetnicului său Oană, un domeniu alcătuit din 10 sate pentru credincioasă slujbă³⁹. Arătând hotarele acestor sate se precizează printre limitele poiana lui Chiprian, alături de altele (poiana Târnaucii, mănăstirea lui Vârzar, care mai târziu se va numi Vârzăreni, după numele întemeietorului, caz identic cu al Căprianei). Așa cum s-a observat, poiana lui Chiprian atestă localizarea acesteia în apropierea Ișnovățului⁴⁰ viitorul Vișnevăț. Următoarea atestare a lui Chiprian, de data acesta în calitate de egumen, este la 10 februarie 1429, când aflăm că era în fruntea mănăstirii de pe râul Vișnevăț. Cu această ocazie, Alexandru cel Bun dăruiește soției sale, cneaghina Marena și copiii ei câteva sate, alături de robi țigani⁴¹. Referitor la actul din 10 februarie 1429, formula care a suscitat cele mai multe interese este "hotarul cneaghinei", adică hotarul cneaghinei Marena, soția voievodului, fiica boierului Marin și sora boierului Bratul⁴². Cel mai probabil, odată cu moartea boierului Oană, spre 1425, o parte din satele date de vodă acestuia, au revenit Marenei. Astfel, cel mai posibil edificarea mănăstirii de la Vișnevăț a fost sprijinită de doamna Marena⁴³. Poiana lui Chiprian este cea care va deveni cu timpul centrul mănăstirii cu același nume. S-a apreciat că acest Chiprian și-a dedicat averea domniei, călugărindu-se, mai apoi formându-se pe terenurile sale un așezământ monastic⁴⁴, la început schit, iar odată cu trecerea timpului și cu sprijinul familiei voievodale, mănăstire. Unii autori au ilustrat situația neobișnuită a mănăstirii lui Chiprian, care este dăruită unei persoane de către Alexandru cel Bun, soției sale, și nu închinată altei mănăstiri, așa cum există multiple exemple⁴⁵. Dăruirea de mănăstiri unor persoane laice, este un obicei inexistent în Țara Românească și a fost preluat în Moldova de la Bizanț, deși acolo încetase să existe din secolul XIII. Acest fenomen, care contravine canoanelor bisericești, poartă numele de *haristikion* sau *haristikarios*, însemnând beneficiu⁴⁶. Chiprian apare în patru documente din secolul al XV-lea: cel din 1420, când este numit simplu *Chiprian*, în actul din 1429 când apare cu titlatura *egumenul Chiprian*, iar celelalte două numiri sunt apoi în acte emise în vremea lui Ștefan cel Mare⁴⁷, când oricum acesta era demult mort. De la 1420 la 1429 statutul social al lui Chiprian a suferit o transformare radicală, așa cum am precizat mai sus.

Egumenul Chiprian a fost una dintre personalitățile de vază ale monahismului moldovenesc din secolul XV și un cărturar de seamă al vremii sale. El a compus versuri și muzică religioasă, alcătuiind chiar o lucrare hagiografică privitoare la Sfântul Mucenic Varvar, intitulată "Viața și petrecerea cuviosului părinte Varvar, izvorător de mir din muntele Pelagoniei...", căruia îi dedică câteva versuri, pe care le anexează la aceeași lucrare, scrisă în jurul anului 1435. Deși lucrarea are un caracter compilativ, ea a fost inclusă de Gavriil Uric într-un "Codice miscelaneu...", realizat în 1448⁴⁸. Faptul că acest egumen a fost o personalitate distinctă în cadrul monahismului moldovenesc, ne este dovedit de numele acestuia, care va deveni odată cu trecerea timpului, identic cu al mănăstirii în care a viețuit, din secolul al XVII-lea aceasta numindu-se Căpriana⁴⁹. Egumenul Chiprian a murit probabil pe la jumătatea secolului XV. Cu siguranță trecerea mănăstirii sale sub ascultarea celei de la Neamț, în vremea lui Ștefan cel Mare, s-a făcut după moartea sa, chiar dacă unii istorici plasează moartea lui Chiprian în jurul anului 1470, considerând că abia astfel a apărut "problema proprietăților mănăstirii"⁵⁰.

Spațiul restrâns alocat unei comunicări nu permite prezentarea tuturor personajelor. De aceea, Siluan al II-lea de la

Neamț, stareța Antonida de la Horodnic, sau activitatea depusă de Ioanșaf în calitate de stareț la Neamț și mai apoi la Putna, pot constitui pe viitor subiectul unei alte comunicări. Oricum, existența în Moldova a unor conducători de mănăstire de talia lui Dometian, Chiprian sau Vasilie de la Moldovița, arată că transformarea unor asemenea locașuri religioase în adevărate "universități românești" s-a realizat prin susținerea domnului și prin zelul pe care egumenii și stareții l-au depus generație după generație.

Note:

- material susținut cu ocazia **Sesiunii de Comunicări Științifice a studenților și Colocviile Școlii Doctorale (ediția a IV-a), 16-17 aprilie 2010, Facultatea de Istorie, Universitatea "Al. I. Cuza" Iași**

1. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 333. Din această lucrare mai aflăm că proveniența termenului *stareț* este cuvântul din slava veche *starici*, iar pentru *egumen*, cel din neogreacă-*igumenos*.
2. În *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, pp. 58-59, secțiunea a IV-a, capitolul B, articolul 79, alineatul 1 se specifică: „chiriarul este conducătorul canonic al mănăstirilor, schiturilor și metocurilor din eparhia sa. Prin delegație din partea Chiriarului, conducerea mănăstirii este asigurată de stareț(ă), a schitului de egumen(ă), iar a metocului de călugăr (călugărița) anume desemnat(ă) ca administrator”. Cu privire la desemnarea starețului următorul alineat specifică: „Starețul(a) și egumenul (a) se numesc direct de chiriarh dintre călugării cei mai vrednici, cu o frumoasă viețuire în mănăstire, cu intensă activitate duhovnicească, cu studii teologice sau, în mănăstirile cu obște mai mare, dintre primii trei candidați desemnați de sobor, în baza calităților enumerate mai înainte, în cazul când chiriarul a dispus să se facă alegere”.
3. Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu (coordonatori), *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 133.
4. Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, cu un cuvânt înainte de Înalț Prea Sfințitul Teotist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iași, 1981, p. 279-280.
5. *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. I (1384-1448), întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu și Leon Șimanschi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, (în continuare se va cita DRH) p. 42, nr. 29.
6. *Ibidem*, p. 395, nr. 278; vezi de asemenea pe această temă Stelian Marinescu, *Competența și atribuțiile judiciare ale clericilor în secolele XIV-XVIII*, în "Biserica Ortodoxă Română" (în continuare BOR), Buletin oficial al Patriarhiei Române, anul LXXXVIII, nr. 7-8, iulie-august, 1970, pp. 796-811.
7. Pentru multiplele atribuții de judecată ale ierarhilor vezi Ștefan Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, în BOR, anul LVI, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1938, pp. 741-761; Gheorghe Cronț, *Clericii în serviciul justiției*, în BOR, anul LVI, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1938, pp. 836-844.
8. DRH, A, vol. I, p. 30, nr. 21.
9. Sorin Ulea, *Gavriil Uric, primul artist român cunoscut*, în "Studii și cercetări de istoria artei. Seria Artă Plastică", tom 11, 2, 1964, Editura Academiei Republicii Populare Române, pp. 235-263.
10. Nicolae Iorga îl consideră al treilea, "iar ținând seamă de monahii pribegi ai celui dintâiu început, al patrulea" din stareți Mănăstirii Neamț, ipoteză pe care nu cred că o putem considera veridică, atât timp cât încă se invocă tradiția, când vorbim despre întocmirea unei liste care să cuprindă stareții acestei mănăstiri. În lipsa unor izvoare grăitoare, acest lucru n-ar fi o problemă, aceasta ivindu-se în momentul în care operăm cu numerale ordinale, menite mai mult să încurce decât să ducă la o rezolvare satisfăcătoare a problemei-vezi Nicolae Iorga, *Ștefan cel mare și mănăstirea Neamțului*, în "Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice", publicație trimestrială, anul III, București, 1910, p. 97.
11. Ioan Ivan, *Stareți ai mănăstirii Bistrița și ierarhi cu metania din această mănăstire*, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei. Revistă oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor" (în continuare MMS), anul LX, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1984, pp. 805-819.
12. *Pomenicul de la Bistrița*, publicat de Damian P. Bogdan, București, Fundația "Regele Carol I", 1941, p. 87.
13. Ioan Ivan, *Stareți ai mănăstirii Bistrița și ierarhi cu metania din această mănăstire*, p. 807.
14. DRH, A, vol. I, p. 59-60, nr. 41.
15. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc ce cuprinde viața și cuvintele unor*

- cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești. Secolele XIV-XX, tipărit cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustin, Patriarhul BOR, Editura IBMBOR, București, 1980, p. 25.
16. Gerhard E. Lenski, *Putere și privilegii. O teorie a stratificării sociale*, traducere de Dan Ungureanu, Editura Amarcord Timișoara, p. 228, nota 44; Jaques Le Goff, Jean Claude Schmitt, *Dicționar tematic al Evului Mediu Occidental*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 127, de unde aflăm: "călugărițele de la Remiremont și călugării de la Reichenau își făceau un punct de onoare din faptul că aveau printre ei doar membri de obârșie aleasă". Deși aceste opinii fac referire cu precădere la spațiul occidental, s-a demonstrat că ele poate fi aplicate și teritoriului românesc (vezi Ștefan S. Gorovei, *Originea socială a înaltului cler monahal*, în "Arhiva Genealogică", 1995, pp. 183-190).
  17. S-a conturat în istoriografia noastră mai multe opinii privitoare la acest subiect. Una dintre ele, acceptată și de majoritatea istoricilor de formație teologică, este cea conform căreia în 1424, Ioan al VIII-lea Paleologul, recent urcat pe tronul Bizanțului, face o vizită în Occident, pentru a primi ajutor militar de la apuseni contra turcilor. La întoarcere, în drumul spre Constantinopol trece prin Moldova (pe la Chilia), oferind multiple daruri domnului, soției acestuia și mitropolitului. Ulterior, împăratul a trimis două icoane în Moldova: una pentru mitropolitul Iosif , având reprezentată pe o față pe Maica Domnului, iar pe cealaltă pe Sfântul Gheorghe omorând balaurul, iar cealaltă icoană fiind a Sf. Ana- dăruită domnului sau soției acestuia, care va trece mai apoi între bunurile mănăstirii Bistrița (Cf. Gheorghe I. Moisescu, Ștefan Lupșă, Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române. Manual pentru institutele teologice*, vol. I (-1632), tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustinian, Patriarhul României, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957, p. 227; de aceeași părere este și Nicolae Dobrescu, în lucrarea *Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Studiu istoric*, București, Tipografia cărților bisericești, 1910, p. 87). S-a vehiculat și ipoteza conform căreia cele două icoane au ajuns în Moldova în 1407, deci în timpul lui Manuel al II-lea Paleologul (Ioanichie Bălan, *Mănăstirea Bistrița*, în *MMS*, anul LX, nr. 7-9, iulie-septembrie, 1984, p. 531). Unii autori, invocând tradiția, au făcut o legătură între recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia de Constantinopol și trimiterea în Moldova doar a icoanei Sfintei Ana- vezi Leon Merjeriu, Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița-județul Neamț*, Imprimeria județului Neamț, Institutul de Arte Grafice, f. a. , cu precizarea că autorii din urmă consideră anul 1407/1408 cel în care "doamna Ana, însăși, însoțită de curteni și de arhimandritul Dionisie, egumenul monastirii Bistrița, au dus cu alai domnesc, și au dat dar veșnic sfânta icoană a Sfintei Ana la Mănăstirea lor Bistrița"-op. cit. , p. 10. Nicolae Iorga este primul care plasează aducerea celor două icoane în perioade diferite. El pune aducerea icoanei Sfintei Ana în timpul lui Manuel al II-lea, făcând corelație între numele similar pe care-l poartă cele două soții de conducători, iar despre icoana Maicii Domnului, opinează că a fost a trimisă ca urmare a vizitei lui Ioan al VIII-lea pe teritoriul Moldovei-vezi Nicolae Iorga, *Icoana românească. Chestiuni preliminare*, în *BCMI*, anul XXVI, 1933, pp. 5-26; Aprecierea episcopului Melchisedec privitoare la acest subiect este singulară și merită a fi amintită. Ierarhul Romanului era de părere că icoana Maicii Domnului a fost trimisă lui Alexandru cel Bun de către Andronic Paleologul (vezi *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de monasteri și biserici antice din Moldova*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885, p. 12). Deși Melchisedec nu ne spune care din cei trei împărați cu numele Andronic din dinastia Paleologilor, care au fost pe tronul Bizanțului, a dăruit icoana respectivă, opinia este greșită, nici unul din cei trei suverani care au purtat acest nume nefiind contemporan cu Alexandru cel Bun (Andronic al II-lea (1282-1328); Andronic al III-lea (1328-1341) și Andronic al IV-lea (1376-1379)- vezi Warren Treadgold, *O scurtă istorie a Bizanțului*, traducere de Mirela Acsinte, Editura Artemis, 2003, p. 286). Multitudinea opiniilor exprimate face aproape imposibilă stabilirea celei care corespunde adevărului istoric, mai ales că toate se bazează pe tradiție. Totodată, trecerea timpului a fost probabil unul din factorii care au contribuit la crearea unor confuzii în ceea ce privește anul trimiterii (toți autorii care s-au pronunțat în această problemă sunt de acord că a fost o *trimitere*) celor două icoane în Moldova; din același motiv s-au produs și neclarități privitoare la persoanele care au intrat în posesia lor, lucru dovedit de unii autori care cred, de exemplu, că icoana Maicii Domnului a fost dăruită mănăstirii Neamț de către Ștefan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun, în 1447 (vezi Constantin N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamț și despre așezările monahale supuse ei (mănăstirea Secu și schiturile Vovidenia, Pocrov, Sihăstria, Sihla și Icoana)*, Editura și tiparul Sfintei mănăstiri Neamțu, 1942, p. 16); acest fapt este puțin probabil, știut fiind că icoana Maicii Domnului a intrat, după părerea celor mai mulți autori (vezi supra) chiar de la dăruirea ei de către împărat, în posesia mitropolitului Iosif. Dacă una dintre cele două icoane ar fi fost pentru un timp în stăpânirea lui Ștefan al II-lea, atunci aceasta nu putea fi decât icoana Sfintei Ana, ajunsă la el pe filieră paternă/maternă.
  18. Ștefan Balș, Corina Nicolescu, *Mănăstirea Neamț*, Editura Tehnică, București, 1958, p. 17.
  19. Cei care susțin această ipoteză (Ștefan Balș, Corina Nicolescu, op. cit., p. 17), sunt de părere că această titulatură apare pe tot parcursul secolului XV doar la stareții a patru mănăstiri din Moldova, respectiv cele menționate. Această informație este preluată ad-litteram de la Nicolae Iorga și nu corespunde realității. Titlul "popa" va fi întâlnit în secolul al XV-lea și la alți egumeni decât ai celor patru mănăstiri menționate; astfel, popa Chiprian de la Vișnevăț apare cu această titulatură în vremea lui Ștefan cel mare (vezi infra).
  20. Ștefan Balș, Corina Nicolescu, op. cit., p. 17; opinie împărtășită și de N. Dobrescu, op. cit. , p. 122, 124; Dacă acceptăm existența unor trăsături comune privitoare la organizarea mănăstirilor din Moldova cu cele din Țara Românească, suntem de acord cu originea pe filieră valahă a monahismului moldovenesc, fapt dezbătut încă, atât de istoricii de formație teologică cât și de ceilalți. Nu cred că această ipoteză corespunde realității-vezi supra. Spre această ipoteză înclină și Tit Simendrea, ipoteză exprimată în articolul *Mănăstiri vândute și dăruite în secolul XV-lea în Moldova*, în *BOR*, anul LXVII, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1949, pp. 82-83, nota 2.
  21. Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova (secolele XIV-XVI)*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 2008, p. 32.
  22. *Ibidem*, p. 43.
  23. *Pomelnicul de la Bistrița*, ed. cit. , p. 87. Opinia editorului, care consideră că în 1407 Dometian primește titlul de arhimandrit, (vezi comentariile de la p. 23), este controversată și nu s-a ajuns la un punct de vedere unanim acceptat (vezi de exemplu Ioan Ivan, *Stareți ai mănăstirii Bistrița și ierarhi cu metania din această mănăstire*, p. 807, care infirmă această opinie).
  24. Ioan Ivan, *Stareți ai mănăstirii Bistrița și ierarhi cu metania din această mănăstire*, p. 807.
  25. DRH, A, vol. II, p. 66. nr. 47.
  26. *Ibidem*, p. 30, nr. 21.
  27. Ciprian Zaharia, *Un slujitor al culturii românești: starețul Dometian al Bistriței și Neamțului*, în *MMS*, anul LX, 1984, nr. 4-6, p. 417.
  28. Nicolae Dobrescu, op. cit. , p. 78. Autorul își întemeiază opinia bazându-se pe formula exprimată în documentul la care am făcut trimitere din 7 ianuarie 1407, referitoare la mănăstirile Neamț și Bistrița, și despre care mitropolitul Iosif spune că "sunt amândouă ale vldiciei mele". S-a observat că Iosif I a fost îndreptățit să emită o asemenea formulare în dublă calitate: cea de egumen la Neamț, probabil spre sfârșitul secolului XIV, în timpul căruia Petru, fiul Mușatei, a ridicat o biserică acolo, lucrările fiind supravegheate direct de egumen, prin urmare având un important rol în ridicarea noii construcții; în al doilea rând, în ceea ce privește mănăstirea Bistrița, în calitate de întâistător al bisericii moldovenești, l-a îndemnat pe domnul țării să ridice o biserică acolo, inițiativa aparținându-i, deci intrând în categoria ctitorilor-vezi Constantin Cojocaru, *Spiritualitatea ortodoxă moldovenească în prima jumătate a secolului al XV-lea. Mănăstirea Moldovița*, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă*, Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, X, 2006-2007, p. 175.
  29. Ed. cit. , p. 87-88.
  30. Ioan Ivan, op. cit. , p. 809.
  31. DRH, A, vol. I, p. 150, nr. 101.
  32. *Ibidem*, p. 104, nr. 154.
  33. Ioan Ivan, op. cit. , p. 810.
  34. În timp ce editorii colecției DRH plasează anul emiterii acestui document în 1419, 1420 sau 1421, realizatorii colecției *Documente privind istoria României*, Ion Ionașcu, L. Lăzărescu-Ionescu, Barbu Cîmpina, Eugen Stănescu, David Prodan, Mihail Roller-redactor responsabil, veacurile XIV, XV, A, Moldova, vol. I (1384-1475), Editura Academiei RPR, 1954, pp. 37-38, nr. 43, datează acest document pe 14 aprilie 1415. Emiterea acestui act trebuie pusă în legătură și cu moartea doamnei Ana, deoarece în document se specifică că aceasta era moartă la momentul emiterii acestuia, fapt petrecut pe 2 noiembrie 1418, așa cum scrie pe piatra ei de mormânt de la Bistrița-Cf. Constantin Cojocaru, *Spiritualitate ortodoxă*, p. 193, nota 203.
  35. DRH, A, vol. I, p. 66, nr. 46. Probabil că la acest monah face referire Mircea Păcurariu, în *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Iași, Editura Trinitas, 2004, p. 340, atunci când vorbește despre existența Sfântului Vasile de la Moldovița, pe care-l plasează cu probabilitate în secolul XV, fiind singurul ierarh de la Moldovița cu acest nume care apare în documentele emise de cancelaria Moldovei în acest secol.
  36. Constantin Cojocaru, op. cit. , p. 189.
  37. Ioan Ivan, *Cuviosul Vasile la Moldovița*, în *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, lucrare alcătuită din încredințarea Sfântului Sinod sub directă purtare de grijă a Î. P. S. Nestor, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, tipărit cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul BOR, Editura IBMBOR, București, 1987, pp. 306-

STRUCTURA ECONOMICĂ (PROFESIONALĂ) A POPULAȚIEI ORAȘULUI VASLUI

Lăcrămioara NEGARĂ

- 310.
38. Constantin Cojocaru, *Sfântul Vasile de la Moldovița*, în *op. cit.*, pp. 188-197. De asemenea, autorul propune o identificare a mormântului acestui egumen, al cărui trup a existat nestruciat la Moldovița, până spre jumătatea secolului XV, odată cu invazia hoardelor tătare în Moldova.
39. DRH, A, vol. I, p. 68, nr. 47.
40. Gheorghe Postică, Nicolae Constantinescu, *Căpriană. Repere istorico-arheologice*, Chișinău, Editura Știința, 1996, p. 18.
41. DRH, A, vol. I, p. 124, nr. 84.
42. Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 44.
43. Gheorghe Postică, Nicolae Constantinescu, *op. cit.*, p. 19.
44. Idem, *Mănăstirea Căpriană. De la întemeiere până în zilele noastre*, Chișinău, 2000, p. 16.
45. Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Nicolae Fuștei, Valentina Pelin, Ion Negrei, *Mănăstirea Căpriană, secolele XV-XX. Studiu istoric, documente, cărți, inscripții și alte materiale*, Editura Pontos, Chișinău, 2003, p. 11.
46. Tit Simendrea, *op. cit.*, p. 73-80
47. DRH, A, vol. II, p. 241-243, nr. 163, p. 245-247, nr. 165. Ambele documente reprezintă cărți de întăritură de la Ștefan cel Mare către mănăstirea Neamț, pentru prisaca lui Chiprian, la Botne și mănăstirea de la obârșia Vișnevățului, în ultimul precizându-se numele Chiajnei, fiica lui Alexandru cel Bun și a Marenei, moștenitoarea averilor mamei sale.
48. Andrei Eșanu, *Chiprian de la Vișnevăț (anii 80-90 ai secolului XIV-anii 70 ai secolului XV)*, în *"Cultură și civilizație medievală românească. Din Evul Mediu timpuriu până în secolul XVII*, Editura Arc, Chișinău, 1996, pp. 189-190.
49. Andrei Eșanu et alii, *op. cit.*, p. 29. Substantivul propriu *Căpriană* apare prima dată în a doua domnie a lui Petru Rareș (1541-1546). Autorii citați consideră ca prima apariție a denumirii *Căpriană* este prin urmare, în secolul XVI. Personal nu pot fi de acord cu această părere. Când susțin o asemenea ipoteză, autorii se bazează pe textul lui Grigore Ureche. Pasajul care mă interesează sună în felul următor: "Iară dacă să întoarse Pătru vodă de la Țara Ungurească, într-acéia laudă au sfârșit mănăstirea Pobrata, carea era zidită de dânsul și o au sfințit. Așijderea și mănăstirea Rîșca au început. Și Dobrovățul încă au săvârșit, de la Căpriană mănăstirea au lucrat (s. m., l. C.), încă și alte lucruri bune multe să află făcute de dînsul, cumu-i la mitropolia de Roman și la mitropolia de Suceava și la mănăstirea de Bistriță și biserica de piatră în Hârlău și în Bae și încă și alte lucruri bune multe să află în țară de dînsul făcute"-Cf. *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaintescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p. 155. Știut fiind că Grigore Ureche și-a scris cronică spre sfârșitul vieții (în manuscris este intitulat mare vornic, ultima lui dregătorie), oricum înainte de 1646, când apare pravila lui Vasile Lupu (la momentul scrierii letopisețului pravila nu apăruse, deoarece Ureche se plânge că în Moldova "nu-s pravile")-vezi *Introducere* la ediția citată, realizată de P. P. Panaintescu, p. 9, consider că nu avem certitudinea existenței denumirii *Căpriană* în a doua domnie a lui Petru Rareș, cât mai degrabă în prima jumătate a secolului al XVII-lea.
50. Andrei Eșanu et alii, *op. cit.*, p. 30.

Structura economică indică gradul de ocupare al populației în diferite sectoare de activitate economică. Gradul de ocupare al populației este condiționat de mai mulți factori, dintre care menționăm nivelul de dezvoltare și structura pe ramuri a economiei, tradițiile și cultura, la care se adaugă structura populației în funcție de vârstă și sex.

Activitățile economice desfășurate pe teritoriul orașului Vaslui, s-au diversificat de-a lungul timpului odată cu dezvoltarea generală a orașului. Încă din prima jumătate a sec. al XV-lea, din documentele vremii, se conturează imaginea unui târg în care populația era ocupată cu agricultura și meșteșugurile. Descoperirile arheologice de la curtea domnească au scos la iveală cuptoare de ars piatră pentru var, la care lucrau meșteri locali. Pentru construcția propriuzisă a curții domnești de la Vaslui, s-a impus necesitatea unor meșteri lemnari, pietrari, zidari specializați, desigur locuitori ai târgului. Toate orașele domnești, între care și Vasluiul, aveau în afară de vatra clădită a târgului, terenuri pentru agricultură, prisăci, mori, iazuri care formau hotarul pomenit documentar în anul 1448. În anul 1460, în privilegiul comercial pe care îl dă Ștefan cel Mare, liovenilor, Vasluiul apare ca vamă interioară pentru cei ce duceau postavul în Țara Românească, plătind în târg de car 2 zloți.

Informațiile mai detaliate despre activitățile economice practicate de vasluienii apar în catagrafia din 1830, de unde aflăm că, la Vaslui, la o populație de 1640 locuitori, existau:

- 13 băcănii
- 16 rachierii
- 5 cojocării
- 5 lipoveni pescari
- 1 stoler
- 2 cismării
- 2 boiangerii
- 7 pitării
- 2 bărbierii
- 4 ciubotării
- 13 crășme și hanuri.

Catagrafia din 1830, în ce privește categoriile și clasele sociale menționează clasa boierească cu 162 persoane (soții, copii și slugi), iar clasa de mijloc, din care făceau parte meșteșugarii, negustorii, arendașii, plugarii, slujbașii administrației și militarii erau în număr de 1076 persoane, deci 68%; clasa calcilor cuprindea 66 persoane. Catagrafia mai menționează o biserică, o moară de apă, două fabrici (una de săpun și una de lumânări); animalele din gospodărie: 188 cai, 436 boi, 344 vaci, 545 oi, 347 porci.

Negustorii și meșteșugarii au fost înregistrați aparte. În 1832 erau 99 negustori de diferite categorii și 26 de meșteșugari.

Aceste exemplificări demonstrează în mod evident, începutul desprinderii la mijlocul sec. al XIX-lea de vechile relații feudale, iar existența numeroaselor bresle în orașul Vaslui, certifică începutul perioadei capitaliste.

În perioada Regulamentară funcționau la Vaslui, 2 manufacturi (una de lumânări și alta de săpun), ateliere de prelucrare a lemnului, rotării,

ateliere ale pietrarilor. La o populație de 4005 locuitori, câți erau în 1845, au fost înregistrate 114 familii de meșteșugari și 97 familii de negustori, așadar un total de 1055 locuitori ocupați, ceea ce înseamnă un procent de 25% din totalul populației.

După 1848, locuitorii Vasluiului în marea lor majoritate se ocupau cu cultivarea pământului în țarina orașului. Negustorii vechi, vasluienii continuă tradiția practicând negoțul pe scară largă, numărul negustorilor din Vaslui și calfelor ridicându-se la 86, respectiv 17.

O activitate, care ia o deosebită amploare în această perioadă (1850-1859), este construcția drumurilor. Se lucrează intens la drumurile Vaslui - Roman, Vaslui-Bacău. Pentru scurtarea drumului de importanță majoră și pentru legătura cu acesta -Vaslui-Falciu-, se caută să se construiască un drum de legătură prin Roșiești.

În anii 1859 - 1860, numărul meseriașilor crește la 306, la o populație de 4733 locuitori. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în anul 1860 industria în Vaslui era reprezentată de o olărie cu 11 lucratori plătiți cu 2 lei, 5 brutării cu un total de 10 lucrători, o lumânărie de seu și o săpunărie cu câte 2 lucrători și o cărămidărie cu câte 7 lucrători plătiți.

Comerțul se desfășoară din ce în ce mai mult în cadrul numeroaselor târguri și iarmaroace. Numărul manufacturilor era mai restrâns, mulți dintre proprietari, pe lângă desfacerea produselor brute ale gospodăriei își procurau instalații pentru prelucrarea materiei prime cerealiere și animaliere.

După Unirea Principatelor, dezvoltarea orașului Vaslui se conturează din ce în ce mai mult și din punct de vedere edilitar: un spital înființat în 1864 de D. Drăghici, două școli, o grădiniță publică, diversificându-se tot mai mult paleta activităților economice. În această perioadă începe construirea căilor ferate care făceau legătura între Vaslui și principalele orașe apropiate.

Apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, au imprimat pe meleagurile vasluiene noi impulsuri economice. Deși dezvoltarea acestei zone cunoaște ritmuri mai scăzute, în orașul Vaslui, existau numeroase ateliere în care lucrau un număr însemnat de muncitori și meseriași. Despre primele forme de producție manufacturieră se poate vorbi încă de la jumătatea sec. al XVI-lea, când în cele trei instalații din județul Vaslui, vistierul Ursachi producea mari cantități de potasă. În secolele următoare, producția manufacturieră se extinde și se diversifică, prelucrându-se în primul rând materiile prime provenite din activitatea agricolă. La sfârșitul sec. al XIX-lea la o populație a târgului de 9000 de locuitori au fost înregistrate 242 familii de meșteșugari și negustori repartizați pe 54 specialități (cavafi, ișlicari, curelari, tabaci, gabroveni, bogasieri, lipscani și zarafi).

O amploare deosebită a luat în această parte a țării, ca de altfel în toate zonele agricole, industria morăritului. Alături de prelucrarea postavului și a ceramicii, industria morăritului la Vaslui cunoaște o preponderență susținută, demonstrată și prin elemente de toponimie. Denumiri precum: Dealul Morii - pe care este

ășezat orașul, Moara Grecilor, Moara Domnească – sate situate pe șoseaua Vaslui – Iași, atestă acest lucru.

Spre sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, ca urmare a legii de încurajare a industriei naționale din 1887, care acorda avantaje speciale întreprinderilor cu un număr de peste 25 de lucrători, un capital inițial de 50 000 lei și care utilizau o forță motrice de cel puțin 5 C.P., se înmulțesc întreprinderile care folosesc forța mecanică și modernizează procesul de producție. Deși în Moldova continua să predominie mica producție manufacturieră, totuși în principalele orașe, printre care și Vasluiul, încep să ia ființă primele fabrici, în special în domeniul industriei alimentare.

Dezvoltarea producției de fabrică, alături de cea manufacturieră, aduce și în Vaslui o creștere a numărului de muncitori, la această creștere contribuind extinderea rețelei feroviare în această parte a țării. În același timp se intensifică procesul de pătrundere a relațiilor de producție capitaliste în agricultură, tot mai mulți proprietari folosind munca salariată pentru executarea lucrărilor agricole. Creșterea numărului de muncitori ocupați în industrie, atelierele meșteșugărești, transporturi și în agricultură este redată de recensământul din 1890. Conform acestui recensământ, numărul de muncitori (inclusiv cei agricoli) ai orașului Vaslui, erau de aproximativ 1040 muncitori, dintr-o populație totală de 7454 locuitori, număr mare care constituie un indiciu al diversificării activităților economice. La începutul sec. al XX-lea, în orașul Vaslui existau :

- 6 mori cu aburi
- o fabrică de rachiu
- o tăbăcărie
- cărămidării
- ipsosărie
- o fabrică de apă gazoasă.

În perioada 1921 – 1944, sistemul economic al orașului Vaslui, ca al majorității orașelor din Moldova, continua să se caracterizeze printr-un ritm lent de dezvoltare, predominând unitățile industriale cu un număr de 1-5 muncitori (acestea fiind de fapt ateliere meșteșugărești în cadrul cărora, pe lângă patron mai lucrau 1-2 lucrători). O ilustrare a acestei situații se desprinde din statistica întreprinderilor industriale și comerciale pe anul 1930. La acea dată, în județul Vaslui erau 556 de așa-zise întreprinderi industriale cu 1198 de muncitori și cu o forță motrică de numai 2352 C.P., cu o medie de 2,1 muncitori/întreprindere. Dintre unitățile industriale mai importante, menționăm:

- Fabrica de țiglă și cărămidă - care avea o forță motrică de 60 C.P. și în care lucrau 130 muncitori și 6 funcționari;
- Topitoria de cânepă - cu o forță motrice de 120 C.P., 150 de muncitori și 3 funcționari;
- Fabrica de ulei „Moldoveanca” - cu o forță motrice de 60 C.P. și o producție de 500 kg în 24 de ore;
- Fabrica de obezi - (cu o producție anuală de 20 000 de obezi, 200 000 spițe și 20 000 butuci pentru roți).

Statisticile economice din anul 1938, an de vârf al economiei românești, înregistrau pentru orașul Vaslui un număr de 789 de „întreprinderi” industriale, comerciale, bancare și altele cu un personal de 1489 de muncitori, revenind în medie 2 salariați pe unitate. Dintre acestea, 556 erau înscrise la rubrica „întreprinderi” industriale având un număr de 1198 lucrători, cu o medie de 2,2 lucrători pe întreprindere. La o populație de 15 300 locuitori pe care o avea Vasluiul în 1930, rezulta o pondere de aproximativ 0,8% a muncitorilor din industrie, în ansamblul total al populației și de aproximativ 15% în totalul forței de muncă active.

În absența unei funcții industriale semnificative în economia națională, orașul Vaslui juca rolul de centru al micii industrii meșteșugărești și de târg al unei zone tradițional agricole, mare parte a locuitorilor fiind angajați în activități neindustriale, însăși înfățișarea edilitar-urbanistică a orașului nediferențindu-se mult de cea a satelor limitrofe.

La sfârșitul anului 1944, orașul Vaslui se prezenta cu câteva unități economice noi, nesemnificative, dar și cu distrugerii și avarii însemnate provocate de război. La acea dată, erau înregistrate în scriptele Camerei de Comerț din Vaslui 402 firme de producție, comerciale și ateliere de meserii, din care 67 erau cârciumi și restaurante.

Potrivit statisticilor întocmite după datele furnizate de Camera de Comerț, înainte de evacuare funcționau 14 mici întreprinderi industriale din care 13 erau la sfârșitul anului 1944, refăcute și puse parțial în funcțiune, una nefiind readusă și instalată. Toate aceste unități aveau un capital de 40 milioane lei și un personal de 124 salariați.

După cum rezultă din situația întocmită după datele din arhiva Oficiului economic al Prefecturii Vasluiului, cele câteva întreprinderi economice erau profilate pe prelucrarea materiei prime agricole, doar una singură, topitoria de cânepă, denumită eufemistic „Fabrica de textile”, furnizând producția pentru necesitățile economiei naționale, celelalte deservind consumul local. Numărul personalului calificat din aceste unități era de 25 lucrători, cu o medie de 3 salariați pe întreprindere.

La Fabrica de obezi – spre exemplu, lipsea complet forța de tracțiune mecanică, iar instrumentele de muncă erau parte ale unității, parte ale lucrătorilor.

Majoritatea personalului din unitățile economice era necalificat, o mare parte din muncitori fiind sezonieri, ca și producția multora dintre aceste întreprinderi. La o populație de aproximativ 14 000 locuitori ai Vasluiului, în 1944 numărul muncitorilor abia depășea cifra de 200, la care se mai adăugau aproape 150 de diverși meseriași. După statistici oficiale circa 35 – 40% din populație era analfabetă, iar asistența sanitară insuficientă.

La jumătatea anului 1946, toate unitățile economice reintraseră deja în producție cu excepția secției de acizi a întreprinderii de textile, ale cărei utilaje fuseseră deteriorate în timpul evacuării.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție din iunie 1948, a dus la trecerea în proprietatea statului a unui inventar destul de sărac al întreprinderilor, acesta cuprinzând câteva mori de cereale, prese de ulei, brutării, fabrici de teracotă și cărămizi, mici ateliere. S-a desființat astfel, pentru mai multe decenii proprietatea privată asupra mijloacelor de producție.

După anul 1965, și în mod deosebit după 1970, începe o perioadă de industrializare forțată a orașului Vaslui, prin crearea unor fabrici de mari dimensiuni și absorbirea forței de muncă din toate satele învecinate sau chiar mai îndepărtate.

În perioada ce a urmat, caracterizată prin trecerea la dezvoltarea economică centralizată și pe bază de planuri anuale și apoi cincinale, Vasluiul ca reședință a județului și apoi a raionului cu același nume, cunoaște o evoluție ascendentă. Se dezvoltă capacitățile de producție existente, o serie de unități sunt modernizate, se fac progrese însemnate în dotarea edilitar-urbanistică.

Potențialul productiv al orașului a fost sensibil sporit prin intrarea în funcțiune în anul 1967 a primelor două mari unități industriale de importanță națională, întreprinderea de confecții și întreprinderea de prelucrare a lemnului.

Începând cu anul 1968, când Vasluiul devine reședință de județ, pe harta economică a orașului au început să apară obiective industriale noi, cu un mare număr de muncitori, fără să fie nici o tradiție în profilul multora dintre ele.

Platformele industriale au fost amplasate în partea de vest a orașului, în aval de barajul Pușcași, în partea de nord-est la ieșirea din Vaslui spre Iași și la ieșirea din Vaslui spre Negrești.

Printre principalele unități industriale înființate până în anul 1980 și care au avut un mare ascendent în ce privește numărul de angajați și producția globală, se numără:

Nr.crt	Unitatea industrială	Anul înființării	Nr. de angajați (1985)	Producția globală- 1985 (mii lei)
1.	Întreprinderea „Mecanica”(Ventilatoare) I.V.I.V.	1974	3792	923 177
2.	Întreprinderea de prelucrare a lemnului I.P.L.	1967	2447	281 183
3.	Întreprinderea de materiale izolante	1972	1652	571 287
4.	Fabrica de confecții	1967	3145	674 690
5.	Întreprinderea „Textila”	1972	4020	800 067
6.	Fabrica de industrializare a laptelui	1975	349	210 970
7.	Fabrica de industrializare a legumelor și a fructelor	1971	587	30 346
8.	Întreprinderea vie-vin	1973	608	538 125
9.	Întreprinderea de Aparate de Măsură și Control A.M.C.	1978	1869	337 408
10.	Combinatul de fire sintetice C.F.S.	1979	2606	746 480
11.	Fabrica de pâine	1974		
12.	Fabrica de gheață	1970		
13.	Centrul de vinificație			
14.	Complexul avicol	1973		
15.	Fabrica de ulei din soia	1975	370	175 000

Revoluția din decembrie 1989 a determinat transformări importante în economia orașului Vaslui, legate de realizarea unei economii de piață prin

trecerea proprietății de stat în proprietate privată. Procesul de privatizare din perioada 1990 – 1997, prezenta următoarea structură:

1. 85 societăți comerciale pe acțiuni – S.A.;
2. 1823 de societăți comerciale cu răspundere limitată – SRL;
3. 34 de societăți comerciale în nume colectiv;
4. 682 asociații familiale;
5. 650 persoane fizice;
6. 184 de asociații și organizații obștești;
7. 2 asociații sau organizații cu scop lucrativ (Asociația Crescătorilor de Albine – ACA și Automobil Club Român – ACR)

Astfel, în anul 1990 numărul mediu de salariați în industrie era de 27 671 persoane, dintr-o populație de 74 615 locuitori, reprezentând aproximativ 37,1% din populația orașului, față de anul 1997, când în industrie era ocupată doar 21% din populație.

În ce privește societățile comerciale pe acțiuni, majoritatea sunt fostele societăți cu capital de stat care au fost supuse procesului de privatizare prin reorganizare și restructurarea lor. Unele au fost privatizate în totalitate, iar altele funcționează pe baza unui capital mixt – adică de stat și privat.

În perioada de tranziție, activitățile care se desfășurau pe teritoriul orașului au rămas aceleași, supunându-se în același timp acestui proces. Astfel producția de bunuri alimentare și nealimentare, construcții civile și alte activități legate de acestea, comerțul cu produse alimentare și nealimentare, prestări de servicii pentru populație și pentru întreprinderi, transporturile de călători și de marfă, sunt activități care s-au menținut și s-au dezvoltat și în perioada de tranziție.

Activitatea de producție s-a dezvoltat cel mai mult, tot în cadrul unităților economice foste societăți cu capital de stat existente și înainte de 1989, cum ar fi:

- SC MOLDOSIN SA (fostul C.F.S.) - cu cea mai mare cifră de afaceri dintre unitățile economice vasluiene în 1997, cu un număr de 2100 angajați;
- SC Aparatură de Măsură și Control SA (fosta I.A.M.C.), cu 1010 angajați;
- SC Confecții SA – cu un număr de 2234 angajați, între care predomină femeile;
- SC Mecanica SA – cu 1650 de angajați;
- Sc Hitrom SA (fosta I.M.I.) – cu 1083 de angajați;
- SC Movas SA (fosta I.P.L.) – cu 1133 angajați;
- SC Vascovin SA – cu un număr de 389 angajați;
- SC Avicola SA, SC Ulvas SA (Întreprinderea de ulei), SC Vascar SA (fosta Întreprindere de industrializare a cărnii), SC Ilvas SA (fosta Întreprindere de industrializare a laptelui), SC Cyprinus SA (fosta Întreprindere piscicolă), etc.

Acest lucru s-a datorat faptului că aceste unități au dispus de mijloacele materiale fixe necesare desfășurării unui proces de producție de mare amploare, pe când întreprinzătorul particular nu a dispus de astfel de mijloace de producție și nici de resursele financiare necesare pentru procurarea acestora, astfel încât să dezvolte activități de producție.

Noile unități economice apărute după 1990 s-au axat în general, pe activități specifice industriei ușoare. Dintre acestea, amintim:

- SC Varotex SA (cu 748 angajați), SC Pancarprod SA (500 angajați), SC Vero-prod SRL, SC Harmatric SRL – care produc obiecte de îmbrăcăminte, tricotate, țesături, etc.
- SC Avicom SA (115 angajați) – creșterea păsărilor, SC Feeres SRL (20 angajați) - industrializarea cărnii de porc și de vită;
- SC Muntenița SA (400 angajați) – fabricarea produselor de panificație și patiserie;

- SC Selvarom SRL (105 locuri de muncă) – prelucrarea brută a lemnului și impregnarea lemnului;
- SC Mobilserco (63 locuri de muncă) – producția mobilierului din lemn și produse stratificate din lemn.

Perioada de tranziție economică de după 1990 a determinat mari modificări în structura forței de muncă la nivelul orașului Vaslui. Numărul de salariați de 45 874 persoane în 1991, reprezentând aproximativ 60,5% din populația totală a orașului, s-a redus de aproape 2 ori până în anul 2007, ajungând la 23 165 salariați, reprezentând 32,9% din totalul populației. La acest fenomen a contribuit într-o mare măsură și plecarea la muncă în străinătate a unui număr mare de persoane - circa 6500, din care circa 75% lucrează legal.

Din analiza datelor statistice, se constată o scădere importantă a populației ocupate în industrie în intervalul 1991-2007 (de la 53,65% la 30,2%), explicate prin restructurările și disponibilizările din marile întreprinderi de stat imediat după 1990, precum și prin închiderea sau falimentarea altor unități industriale mai târziu care nu au făcut față concurenței specifice economiei de piață.

Majoritatea întreprinzătorilor particulari și-au permis activități care au necesitat investiții minime, cum ar fi comerțul sau prestările de servicii. Așa se explică faptul că aceste activități au luat o mare amploare. Dacă în anul 1991, doar 9606 persoane, reprezentând 21% din forța de muncă a orașului Vaslui lucra în domeniul serviciilor, în anul 2007, acest segment de populație număra 11 034 persoane, însemnând un procent de 47,6%.

Dintre categoriile de servicii în care s-au înregistrat cele mai mari creșteri ale populației ocupate în perioada 1991-2007, menționăm:

- comerțul (de 2 ori, de la 6% în 1991 la 13% în 2007), prin înființarea pe lângă unitățile de comerț deja existente, a foarte multor societăți care au ales ca obiect de activitate atât comerțul cu amănuntul cât și comerțul intermediar de orice fel;
- sănătate și asistență socială (de aproape 3 ori, de la 3,35% la 9,95%) prin apariția unor unități private care prestează servicii medicale (policlinici, farmacii laboratoare, etc.) și a unor noi servicii de asistență socială, precum și a numărului de asistați social;
- administrația publică (de aproape 5 ori, de la 1,6% la 7,4%), ca urmare a lărgirii aparatului de stat local, consecință a descentralizării;
- activități financiare, bancare și de asigurări (de mai mult de 3 ori, de la 0,6% la 2%), prin înființarea în orașul Vaslui a numeroase sucursale ale unor bănci importante și a unor societăți de asigurare, pe fondul unei tendințe de acordare foarte facilă a unor credite de consum populației și introducerii obligativității unor asigurări (auto, spre exemplu).

S-au înregistrat și diminuări ale populației ocupate în unele servicii, cum ar fi cel al transporturilor și al poștei (de la aproximativ 5% la 4%), explicat prin restructurarea regiilor autonome de stat (R.A.T.A., I.R.T.A., P.T.T.R., etc) și apoi prin desființarea sau reorganizarea acestora în unități, precum: TRANSURB – pentru transportul intraurban; ROTRANS – pentru transportul interurban; ROMTELECOM – pentru servicii de telefonie și internet; POȘTAROMÂNĂ, etc.

În domeniul construcțiilor se înregistrează o scădere de aproape 2 ori a populației ocupate, de la 8,13% în anul 1991, la 4,52% în 2002, explicată prin reducerea drastică a activităților de construcție în perimetrul orașului Vaslui, urmată de o creștere de până la 9,33% în 2007, determinate și de numărul mare de muncitori sezonieri, care lucrează în construcții în prezent.

Municipiul Vaslui- FORȚA DE MUNCĂ

	1991	1994	1998	2002	2004	2007
Salariați – total- număr mediu	45 874	32 822	30 457	23 288	22 047	23 165
Număr mediu salariați în agricultură	1202	1135	690	328	549	314
Număr mediu salariați în industrie - total	25 283	17430	15 696	12 321	10 371	7826
Număr mediu salariați în industria extractivă	216	-	46	-	-	-
Număr mediu salariați în industria prelucrătoare	24 365	16 265	14 462	11 262	9406	7006
Număr mediu salariați în energie electrică și term, gaze și apă	702	1165	1188	1059	965	820
Număr mediu salariați în construcții	3734	3446	2423	1054	1592	2162
Număr mediu salariați în comerț	2777	1478	2585	1538	1676	3038
Nr. mediu salariați în transporturi și poștă	2374	2035	1587	1293	950	952
Nr. mediu sal. în activități financiare, bancare și de asig.	283	413	456	340	359	475
Număr mediu salariați în administrația publică	746	1051	1235	1183	929	1712
Număr mediu salariați în învățământ	1886	1770	2052	1727	1480	1657
Număr mediu salariați în sănătate și asistență socială	1540	1392	1157	1957	2420	3200

La nivelul anului 2002, anul ultimului recensământ al populației, structura populației după situația economică și după profesii era următoarea:

Nr. de persoane	Populație activă		Populație inactivă
	Populația ocupată	Populația neocupată (șomerii)	
Total	27 932	6756	35 883
Masculin	13 170	4452	17 074

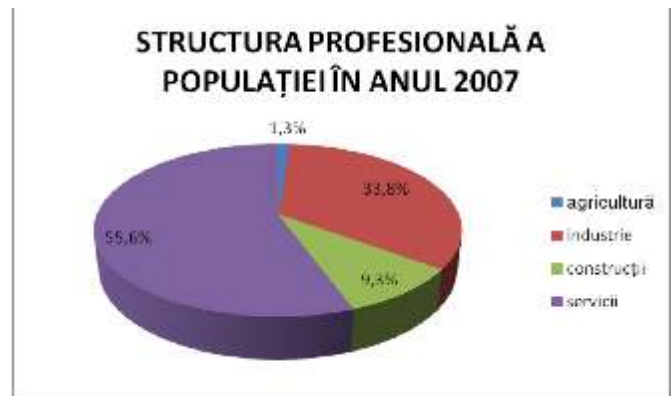
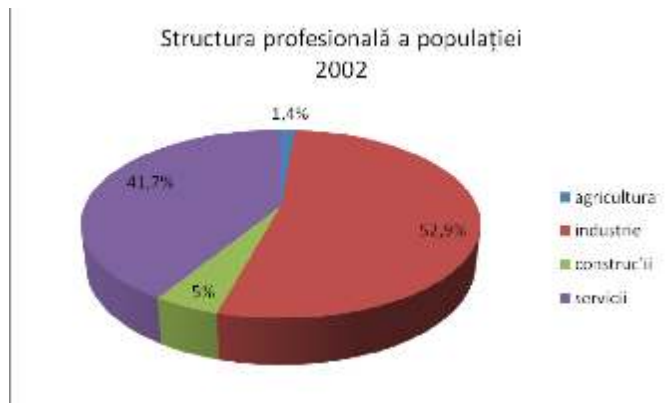
Populația ocupată cuprinde toate acele persoane care au un loc de muncă, care prestează efectiv o muncă. Nu cuprinde militarii în termen, elevii și studenții, persoanele în curs de schimbare a locului de muncă.

Din numărul total al populației orașului Vaslui, populația activă

reprezintă mai puțin de jumătate și anume 49,15%, din care aproape 9,5% sunt șomerii.

În rândurile populației inactive, la nivelul anului 2002 cu cel mai mare număr se înscriu elevii și studenții, urmați de pensionari, după cum urmează:

Nr.persoane	Elevi/studenti	Pensionari	Casnici	Întreținuți de alte persoane	Întreținuți de stat sau de organizații private	Altă situație economică
Total	16 176	9655	2709	5450	150	1743
Masculin	7945	4231	247	2984	74	1593

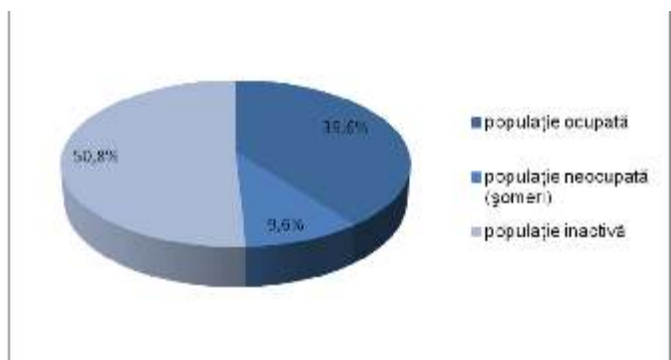

Structura populației ocupate pe sectoare de activitate, în anul 2002, arată o predominare a activităților industriale (52,9%), orașul Vaslui păstrându-și încă funcția industrială. Serviciile dețin aproximativ o treime din activitățile economice, iar construcțiile și agricultura, ponderi nesemnificative. Această situație poate fi reprezentată grafic, astfel:

În prezent însă, orașul Vaslui nu mai poate fi considerat un oraș cu funcție industrială, întrucât la nivelul anului 2007, serviciile reprezintă domeniul care a absorbit cea mai mare parte a forței de muncă (55,6% din populația ocupată), pe când industria concentrează doar 33,78% din populația ocupată.

BIBLIOGRAFIE

- Andronic Al. și colab. (1999) – „Cronica orașului Vaslui”, Editura Publirom, Cluj Napoca.
- Ghibănescu G. (1926) – „Vasluiul – studii și documente”, Viața Românească, Iași.
- Gugiuman I., Cărcotă V., Băican V. (1973) – „Județul Vaslui”, București.
- Gugiuman I., Cărcotă V., Băican V. (1988) – „Dicționarul geografic al județului Vaslui”, Iași.
- Lupu N.(1950) – „Orașul Vaslui – prezentare monografică”, Inst. Geografie, București
- Merfea M. (1973) - „Procesul de urbanizare al României. Județul Vaslui”, Ed. Academiei, București.
- Muntele I.(1998) - „Populația Moldovei în ultimele două secole”, Edit. Corson, Iași.
- Ungureanu Al.(1980) - „Orașele din Moldova, studiu de geografie economică”, Edit. Academiei, București.
- Ungureanu Al., Groza O., Muntele I.(2002) - „Moldova, populația, forța de muncă și așezările umane în tranziție”, Edit. Corson, Iași.
- ***(1994) - Recensământul populației și locuințelor din anul 1992, D.J.S. Vaslui.
- ***(2004) - Recensământul populației și locuințelor din anul 2002, D.J.S. Vaslui.
- ***(1985-2007) - Fișa demografică a municipiului Vaslui, D.J.S. Vaslui.

Incestul în Evul Mediu

Monica PÂNTEA

„Spune-mi, fiule, au doară ai căzut cu rudenile tale, sau cu fină-ta, sau cu nașă-ta au ce chipuri au fost?”¹

În cuprinsul acestui articol, voi evidenția un alt motiv care a determinat desfacerea legământului de căsătorie în perioada Evului Mediu românesc. Astfel, în cadrul abordării de față se dorește crearea unui tablou în centrul căruia vor sta câteva familii a căror căsnicie s-a rupt pe motiv de incest. În perioada Evului Mediu, acesta, alături de adulter, vrăjmășie, bătaie și amenințarea cu moartea, a constituit unul dintre cele mai însemnate spații de veghe ale Bisericii². Reacția acestei instituții față de cazurile de incest este demnă de luat în considerare. De la bun început trebuie arătat că Biserica interzicea incestul.

Textul „Pravilei Ritorului Lucaci” explică pe larg care au fost căsătoriile oprite în Evul Mediu: „A opta spiță iertăm să fie nuntă, a șaptea spiță aceasta nuntă cu tot apără, că nu-și poate neștine lua nepot de-al doilea văr, ce întâi de care spiță va hi de spre sânge a șaptea, de vor întreba, se se apere, de vor cumva hi împreunați, de nu se-au despărțit. Numai ce apără leagea până la a șasea spiță, că gice că fata frătine-mieu sau a soro-mea, a mi-o lua muiare nu se cade [...]. Nice într-un chip, nice dă muiară să nu fie această nuntă, nice să fie stătătoare. Și ceia ce vor hi făcuți aceasta se-i oprească de besearică. Și popa cea ce-i va hi cununat, și-i va hi știind, se-l lepede³. Așadar, conform pravilei, reprezentanții Bisericii trebuiau să aibă o bună cunoaștere asupra genealogiei celor care urmau să se cunune. Ei puteau de asemenea permite cununia religioasă a doi tineri de la a

șasea generație în colo. În cazul în care se putea demonstra că tinerii care doreau să se căsătorească erau rude, preoții interziceau căsătoria sau o dezlegau dacă adevărul ieșea la iveală mai târziu.

Puține au fost cazurile, în timpurile Evului Mediu, în care o căsătorie s-a desfășurat din pricina incestului. Se obișnuia ca tinerii, mai ales în spațiul occidental, înainte de oficierea căsătoriei, să prezinte preotului o genealogie, așa cum de altfel am arătat mai sus. Aceasta era examinată iar în cazul în care se dovedea că tinerii care urmau să se căsătorească erau rude atunci reprezentantul bisericii dispunea interzicerea cununii. În cazul în care se întâmpla ca tinerii să se fi cununat iar genealogiile neamurilor lor să fie declarate false atunci căsătoria se destrăma⁴.

Imaginea celui mai cunoscut divorț în care a fost invocat motivul rudeniei dintre soți îl constituie, fără îndoială, cel petrecut în anul 1421 dintre domnitorul Alexandru cel Bun și prințesa lituană Ringalla Ana⁵. Căsătoria în anul 1419 cei doi s-au despărțit după doi ani de căsnicie, la cererea Ringallei. Erau rude de gradul al treilea de pe bunica domnului, anume Mușata, fiică a unei polone⁶. În vederea desfacerii legământului de căsătorie, Ringalla s-a adresat papei, invocând drept motiv de divorț rudenia dintre ea și soțul ei și totodată refuzul radical al domnului Alexandru cel Bun de a se converti la catolicism⁷.

Textul „Îndreptării legii” arată clar cazurile de rudenie care duceau

la desfacerea legământului căsătoriei. Dintre acestea se pot enumera cele „pentru rudenii sfântului botez”, dar și „pentru rudenii fecioriei de suflet”⁸.

Uneori, se întâmpla ca poruncile Bisericii să nu fie respectate fiind cu totul ignorate. Cazul de mai jos ilustrează tocmai acest lucru.

Ruxandra, fiica lui Neagoe Basarab, a avut, de a lungul timpului, mai mulți pețitori, cunoscută fiind pentru frumusețea ei. Dintre aceștia, cei mai cunoscuți au fost Ștefan cel Tânăr (domn al Moldovei) și Radu de la Afumați.

Încă din timpul vieții, Neagoe Basarab îi făgădui-se pe una dintre fiicele sale (a avut două fiice, pe Stana și Ruxandra) lui Ștefăniță vodă. Acesta urma să-și aleagă drept consoartă pe una dintre cele două fiice ale domnului. Însă, acest lucru nu s-a întâmplat. Vina aparține lui Radu de la Afumați care s-a căsătorit cu Ruxandra⁹. În noiembrie 1525, acesta a rămas văduv, murind-i prima soție, pe nume Voica. Pentru a fi mai apropiat de familia lor, Craioveștii i-au impus domnului, pentru a nu-l izgoni de pe tron, să se căsătorească cu una din fiicele lui Neagoe vodă. Radu de la Afumați a acceptat propunerea boierilor săi. Există însă o mică problemă, domnițele lui Neagoe erau sub protecția regelui Ungariei. Domnitorul muntean a trebuit astfel să se adreseze regelui Ungariei, Ludovic al II-lea precum și lui Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, spre a cere mâna uneia dintre fiicele lui Neagoe Basarab. În ianuarie 1526, solii domnului au ales-o pe Ruxandra ca viitoare soție a domnului, iar Ștefăniță rămânându-i Stana¹⁰. În anul 1529, la 2 ianuarie, Radu de la Afumați a fost ucis de către boieri lăsând în urmă o soție îndurerată, dar nu pentru multă vreme¹¹.

Aceasta nu va rămâne singură, refăcându-și viața, se va căsători cu Radu Paisie (Petru pe numele său de botez). Radu Paisie este considerat a fi unul din fiii legitimi a lui Radu cel Mare făcut cu Cătălina, iar Radu de la Afumați drept unul dintre copiii naturali¹². Cei doi voievozi Radu cu care a fost căsătorită Ruxandra, chiar dacă vitregi, au fost frați¹³.

Prin contractarea ultimei căsătorii, clar se poate observa faptul că, fiica lui Neagoe Basarab a intrat în contradicție cu legile prevăzute de Biserică. Pentru asemenea cazuri fusese stabilit clar, în cadrul Sinodului al II-lea de la Neocazarea (un sinod local), ilegalitatea căsătoriei cu un frate al primului soț și îl pedepsea aspru pe cel (cea) care comitea astfel de fapte. În asemenea cazuri se prevedea clar și desfacerea legământului de căsătorie, riscând altfel să fie exclus mereu de la împărțanie: „Femeia, dacă se va mărita cu doi frați, să se scoată din comuniune până la moarte; totuși, dacă în vremea morții va zice că, făcându-se sănătoasă, va desface căsătoria, atunci din milă va avea pocăință. Iar dacă va muri femeie, întru acest fel de căsătorie fiind, sau bărbatul, atunci pentru partea rămasă în viață cu anevole va fi pocăință”¹⁴.

La mijlocul secolului al XVI-lea, trecând prin Moldova, călătorul străin, Anton Verancsics, remarca, despre căsătoriile la români, faptul că aceștia nu i-au în serios căsătoriile cu atât mai puțin „pe cele ale celorlalte alianțe sau rudenii de sânge”¹⁵.

Căsătoria, fiind în mare măsură patronată de Biserică, aceasta din urmă s-a îngrijit mai mult de aspectele canonice dar și de reglementările cerute de realitatea socială¹⁶. Este de înțeles faptul că legiitorii și ierarhii au acordat atenție și cazurilor de incest petrecute în interiorul „grupului familial” mare, întemeiat pe înrudirile de sânge, și pe cele „spirituale”. Nu degeaba, Antim Ivireanul îi învăța pe preoți ca în calitate de duhovnici, să-i întrebe pe cei care veneau la spovedanie: „spune-mi, fiule, au doară ai căzut cu rudenii tale, sau cu fină-ta, sau cu nașă-ta au ce chipuri au fost?”¹⁷.

În 1775, domnul Țării Românești, Alexandru Ipsilanti a recunoscut competența organelor bisericești în ceea ce privește judecarea pricinilor penale (amestecare de sânge răpiri de fete, curvie, adulter, bigamie). Domnul permitea să se pedepsească cu gloaba vinovații de incest și răpirile de fete iar, cei care se vor afla în vină mare pentru aceleași fapte vor fi duși la mitropolit pentru a fi judecați „după pravilă”¹⁸.

În anul 1797, mitropolitul Veniamin Costachi despărțea pe Ștefan Mogâldea din Brăhășești de soția sa Smaranda, care era vara sa primară. Cei doi soți conviețuiseră împreună unsprezece ani. Curios este de stabilit de ce nu s-au examinat spițele genealogice ale celor doi. Unii istorici consideră că nunta s-ar fi făcut peste Dunăre și acest fapt ar constitui elementul pentru care rudenii celor doi nu a fost analizate¹⁹.

Un caz de incest, de astă dată unul care nu vizează desfacerea legământului de căsătorie, merită a fi invocat pentru a releva

modul de judecată a unor astfel de cazuri.

În anul 1799 la 22 septembrie, domnul Moldovei, Constantin Alexandru Ipsilant, era înștiințat că un anume Dămian Tricolici din satul Voronetele din ținutul Orheiului a săvârșit păcatul incestului chiar cu fata acestuia. Având în vedere că cea dintâi soție îi murise, după cincisprezece ani de căsnicie, acesta s-a însurat cu Gafița în 1797. Aceasta avea dintr-o căsătorie anterioară trei copiii feciori și o fată pe nume Tatiana. Aceasta „de vârsta ca de paisprezece ani”, a fost țința lui. Într-o zi, Dămian vrând „să se ducă la țarină să culeagă cânipă au luat împreună cu dânsul și pe Tatiana”. Profitând de ocazie că nu mai erau oameni prin apropierea locului, „acolo la cânipă”, a păcătuit cu dânsa.

Pentru fapta săvârșită, amestecare de sânge, pravila în mod normal îl osândește pe acest bărbat la moarte. Dat fiind faptul că „hotărârea cea desăvârșită rămâne la mila măriei tale” sau, „precum va fi porunca înălțimii tale”, domnul l-a iertat de la moarte pe făptaș, acesta primind drept pedeapsă doar tăierea nasului „ca să fie văzut și cunoscut și de alții” pentru fapta ce a făcut²⁰.

În colaborarea dintre instanțele bisericești și domnești cea din urmă pare să fie superioară celei dintâi. Mitropolitul trebuia să facă cercetarea bisericească după Sfânta Pravilă, să propună o soluție, să stabilească pedeapsa canonică, dar aprobarea și punerea în aplicare aparține instanței civile²¹.

În acest chip ni se înfățișează imaginea incestului ca motiv de desfacere a legământului de căsătorie în perioada Evului Mediu românesc, care a reprezentat o preocupare de redresare morală atât din partea instituției Bisericii cât și din partea instituției Domniei.

Din cele expuse mai sus se poate surprinde faptul că un rol hotărâtor l-a avut, în cea mai mare parte, instituția Domniei. Nu trebuie însă minimalizat și rolul Bisericii. Ea era până la urmă cea care lega și dezlega. Mai mult decât atât, reprezentanții Bisericii erau cei care cercetau buna conviețuire dintre soți și relațiile lor de rudenie.

Note:

1. Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege...*, p. 365.
2. *Ibidem*, p. 362.
3. *Pravila Ritorului...*, p. 177.
4. Maria Magdalena Székely, *art. cit.*, p. 13.
5. Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, vol. I (1384-1448), București, Editura Academiei, 1957, pp. 69-70, nr. 48 (în continuare se va cita DRH).
6. N. Iorga, *Femeile în viața neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii...*, Vălenii de Munte, Editura tipografiei „Neamului românesc”, 1911, p. 15.
7. Maria Magdalena Székely, *art. cit.*, p. 17.
8. *Îndreptarea legii...*, p. 227-228, glavele 226 și 227.
9. Nicolae Stoicescu, *Radu de la Afumați (1522-1529)*, București, Editura Militară, 1983, pp. 123-127.
10. *Ibidem*, pp. 127-128.
11. *Ibidem*, p. 143.
12. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 206, 233.
13. Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 37.
14. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, București, Editura Romcart, 1991, p. 183.
15. *Călători străini...*, vol. I, îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, p. 419.
16. Ștefan Lemny, *op. cit.*, p. 76.
17. Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege...*, p. 365.
18. V.A. Urechia, *Istoria Românilor...*, vol. I, 1891, p. 62.
19. Șt. Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor...*, în „Biserica Ortodoxă Română”, revista Sfântului Sinod, anul LVI, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1938, București, p. 748.
20. Gh. Ungureanu, *Pedepsele în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, extras din „Întregiri”, Iași, 1931, p. 27.
21. Constanța Vintilă – Ghițulescu, *Ordinea domestică și ordinea publică între Stat și Biserică (1710-1834)* în Violeta Barbu, Florina Manuela Constantin, Constanța Vintilă – Ghițulescu, Andreea – Roxana Iancu, Gheorghe Lazăr, *De la comunitate la societate. Studii de istoria familiei din Țara Românească sub Vechiul Regim*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2007, p. 198.

ZIUA EROILOR

col. (tr.) **Constantin CHIPER**

„Neamul este etern prin Cultul Eroilor”
Nicolae Iorga

După încheierea războiului pentru întregire statală și eliberare națională (1916-1919), pe întregul teritoriu al României se aflau ostași români înhumați, care căzuseră la datorie.

Conducerea statului român a emis Decretul-Lege nr.715, din 14 ianuarie 1919, prin care s-au expropriat terenurile unde erau îngropați ostașii morți în războiul de întregire a neamului românesc, amenajându-se cimitire ale eroilor.

De asemenea, statul român a adoptat măsura înființării Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război (în baza Decretului nr. 4106, din 12 septembrie 1919), cu statut de persoană juridică, având nobilele misiuni de a îngriji și păstra mormintele și operele comemorative de război realizate, de a descoperi noi morminte ale ostașilor căzuți pentru patrie, de a aduce îmbunătățiri cimitirelor eroilor și de a organiza ceremoniale religioase și militare la mormintele eroilor.

Guvernul României, prin Decretul-Lege nr. 1693, din 20 aprilie 1920, a aprobat propunerile Bisericii Ortodoxe Române și ale Ministerului de Război de a se sărbători în fiecare an Ziua Eroilor, în ziua când se sărbătorește Înălțarea Domnului Iisus Hristos la ceruri.

Societatea Mormintele Eroilor era condusă de Ministerul de Război (după demobilizarea armatei și trecerea ei la statutul de pace, la data de 1 aprilie 1921, s-a reînființat Ministerul Apărării Naționale) și de Biserica Ortodoxă Română. Societatea și-a desfășurat activitatea sub această denumire până la data de 31 mai 1927, când, în conformitate cu prevederile Legii asupra mormintelor de război din România, decretată cu nr. 1699, și-a schimbat denumirea în Societatea Cultul Eroilor. Această lege a fost revăzută și completată, promulgându-se la 27 iulie 1940, Legea Regimului Mormintelor și Operelor Comemorative de Război.

În virtutea acestor legi, în perioada interbelică, Societatea Cultul Eroilor a centralizat în cimitirele definitive ale eroilor, osemintele a 200.000 de eroi români și străini, care se aflau în morminte izolate sau grupuri de morminte răzlețe; a repatriat din și în străinătate rămășițele a peste 1.500 eroi, pe baza convențiilor stabilite; a construit 106 cimitire militare definitive și 14 mausolee; s-au asimilat mormintele de război și cele ale ostașilor și civililor căzuți în timp de pace în luptele pentru apărarea granițelor, a ordinii publice și a siguranței de stat.

Societatea „Cultul Eroilor” și-a schimbat denumirea, în anul 1940, în Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor, care a desfășurat activități organizatorice și educative, sub conducerea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române și a Ministerului de Război, până la data de 29 mai 1948, când a fost desființat.

În perioada 1949-1990, activitatea de îngrijire a monumentelor și cimitirelor eroilor și de omagiere a eroilor s-a desfășurat de către Ministerul Apărării Naționale, administrațiile locale, cadre didactice din școli și preoții din cadrul parohiilor.

Ministerul Apărării Naționale a aprobat unui grup de cadre active să înființeze, în anul 1990, Secția pentru valorificarea tradițiilor militare și a patrimoniului istoric-militar, căreia i s-a alăturat un grup de ofițeri în rezervă și retragere, împreună înființând, în anul 1991, Comitetul Național pentru Restaurarea și Îngrijirea Monumentelor și Cimitirelor Eroilor, care a căpătat personalitate juridică prin Hotărârea Judecătorei Sectorului 1 București, nr. 664, din data de 19 noiembrie 1991.

Încă de la înființare, Comitetul Național pentru Restaurarea și Îngrijirea Monumentelor și Cimitirelor Eroilor a preluat obiectivele și activitățile fostului Așezământ Național pentru „Cultul Eroilor”. Comitetul a funcționat sub patronajul Ministerului Apărării Naționale și al Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române. În toate județele țării s-au înființat comitete județene, municipale, orașenești, comunale și sătești.

La data de 30 mai 1995, prin Legea nr. 48, Parlamentul României a proclamat sărbătorirea Zilei Eroilor în ziua care se sărbătorește Înălțarea Domnului Iisus Hristos la Ceruri.

Cu prilejul celei de a treia Conferințe Naționale a Comitetului Național pentru Restaurarea și Îngrijirea Monumentelor și Cimitirelor Eroilor, din ziua de 28 noiembrie 1997, s-a hotărât schimbarea denumirii Comitetului Național în Asociația Națională „Cultul Eroilor”.

La data de 20 octombrie 2004 s-a desfășurat cea de a V-a Conferință Națională a Asociației Naționale „Cultul Eroilor”, care a adoptat noul statut și a hotărât înființarea la nivel central a Consiliului

Director Central și a Consiliilor Directoare la sectoarele capitalei, la județe, municipii, orașe și comune.

În colegii naționale, licee, grupuri școlare și școli generale își desfășoară activitatea un mare număr de Cercuri ale „Cultului Eroilor”, care sunt conduse de Asociațiile „Cultului Eroilor”. Sarcinile acestora constau în participarea la îngrijirea monumentelor și a cimitirelor eroilor, la ceremonialele militare și religioase organizate la acestea cu prilejul Zilei Eroilor și a altor sărbători naționale, precum și organizarea și desfășurarea unor acțiuni de cunoaștere a eroismului străbunicilor și bunicilor noștri în luptele desfășurate împotriva intervențiștilor străini.

Sărbătorindu-ne în calitate de creștini, cinstim cu respectul cuvenit, pe străbunii, bunicii și părinții noștri, care nu și-au precupețit viața pentru ca poporul român de sorginte latină să dăinuiască în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Cu prilejul Zilei Eroilor și a Înălțării la Ceruri a Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, ne înclinăm frunțile, cu smerenie, în fața străbunilor care au făurit poporul român și au apărat cu prețul vieții lor fruntariile țării, în epocile veche, medie, modernă și contemporană.

EROUL NECUNOSCUT

Ideea identității unui simbol al eroismului național a izvorât din dorința de a immortaliza pe cei care s-au jertfit în primul război mondial și își are punctul de plecare, se pare, în Belgia. Prin hotărârea Parlamentului francez din 1920, soldatul necunoscut francez din primul război mondial a fost înmormântat la 28 ianuarie 1921, sub Arcul de Triumf. La data de 22 octombrie 1922, Parlamentul francez declara ziua desemnării Soldatului Necunoscut francez ca sărbătoare națională. Ca o coincidență, fără nici o legătură cu cele ce se petreceau în Franța, în Anglia avea loc o ceremonie identică, de înhumare a simbolului eroismului englez, adus de pe fostul front franco-belgian și înmormântat în Catedrala Westminster. Exemplul acestor țări a fost urmat de Portugalia, Italia, S.U.A. și alte țări.

În anul 1921, sub impulsul tradiției occidentale și în România s-a adoptat ideea alegerii unui erou necunoscut, ca simbol unic de omagiere a jertfei și eroismului național. Pentru aceasta a fost constituit, sub președinția generalului Gorski, Sub-Șef al Marelui Stat Major și Secretar General al Ministerului Apărării Naționale, un comitet care avea drept sarcină studierea chestiunii aducerii Eroului Necunoscut, prevăzându-se încă de atunci ca Mărășeștii, locul glorioaselor lupte din vara anului 1917, să fie localitatea de desemnare a eroului (ostașului) necunoscut.

Ministerul Apărării Naționale a cerut Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”, organizație înființată din inițiativa sa și a Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, să studieze alegerea Eroului Necunoscut și să se facă propuneri în această privință.

Este de reținut că în baza Decretului-Lege din 20 aprilie 1920, s-a hotărât ca serbarea anuală pentru comemorarea eroilor căzuți în război să se facă în ziua Înălțării Domnului Iisus Hristos, care a fost decretată ca Sărbătoare Națională.

Ministerul Apărării Naționale, împreună cu ceilalți factori responsabili ai țării, prin Programul dat publicității la 11 mai 1923, hotărâu ca data desfășurării funeraliilor naționale să fie 14-17 mai, iar în privința locului înhumării Eroului Necunoscut, se opta pentru terasa „Cuza Vodă” din fața Muzeului Militar Național amplasat în Parcul Carol din București.

Pentru stabilirea Eroului (Ostașului) Necunoscut se preciza alegerea acestuia dintre cele zece sicrie aduse la Mărășești, din locurile în care luptele au fost mai crâncene: Rașovița (jud. Gorj) de pe frontul de la Jiu, Bălăria (jud. Vlașca) pentru luptele date în apărarea Bucureștiului, Azuga (jud. Prahova) pentru luptele duse în vederea apărării Văii Prahovei, Topraisar (jud. Constanța) de pe frontul Dobrogei, Mărăști, Mărășești, Oituz și Târgu Ocna (jud. Bacău) de pe frontul Moldovei, Chișinău (Basarabia), Ciucea (jud. Cojocna) de pe frontul transilvănean.

În scopul desemnării Eroului (Ostașului) Necunoscut au fost făcute sondaje în liceele militare din Iași, Craiova, Chișinău și Mănăstirea Dealu, fiind ales cel mai bun elev (orfan de război), în persoana elevului Amilcar Săndulescu, din clasa 1-a a Liceului Militar „D. A. Sturdza” din Craiova. Acesta era născut în localitatea Mădulari, comuna Beica, jud. Vâlcea, la 20 februarie 1911, fiind al treilea copil al familiei învățătorului Constantin Săndulescu și al Mariei Săndulescu.

La data de 14 mai 1923, după încheierea Te Deum-ului religios în Biserica „Buna Vestire” din Mărășești, elevul Amilcar Săndulescu a ales Eroul (Ostașul) Necunoscut, oprindu-se în dreptul sicriului nr. 4, pe care a pus mâna, exprimându-se cu cuvintele: „Acesta este tatăl meu”. Îngenunchind s-a rugat: „Doamne, Dumnezeu meu, ai în pază pe toți eroii neamului, și pe tatăl meu (...)”.

La solemnitate au participat ministrul de război, generalul de divizie Gheorghe Mărdărescu, ÎPSS Mitropolitul Moldovei, Pimen, Episcopul de Roman, Niculescu, Episcopul Militar de Alba Iulia, Teculescu. Lor li s-au mai adăugat generali, ofițeri și militari în termen, prefectii de Putna, Tecuci și Bacău, deputatul Florea Eftimescu ș.a. Osemintele ostașilor necunoscuți depuse în cele nouă sicrie au fost înhimate în Cimitirul din Mărășești. Spre seară, cortegiul, alcătuit din întreaga asistență, a condus sicriul Eroului Necunoscut la gara Mărășești, într-o trăsură trasă de șase cai.

În dimineața zilei de 15 mai 1923, ora 7:00, trenul-cortegiu purtând vagonul-platformă cu sicriul Eroului Necunoscut, acoperit cu tricolorul țării, încadrat de două platforme pline cu coroane de flori, a fost tras în fața peronului gării Mărășești. Cetățenii și școlarii din localitate au depus flori proaspete. Episcopul militar Teculescu, împreună cu prefectul Georgescu și cu diaconul Zamfirescu au oficiat slujba religioasă. Fanfara Regimentului 50/60 Infanterie Focșani a intonat marșul „Pentru General” și trenul a pornit spre București. În garnitura trenului au fost incluse și vagoanele necesare gărzilor de onoare ale drapelului, clerului, ofițerilor și militarilor în termen care însoțeau Eroul Necunoscut.

Trenul mortuar a oprit în fiecare stație de pe traseu, poposind mai mult în garile principale, unde s-au oficiat slujbe religioase și s-au depus coroane de flori, fără a se ține cuvântări: Focșani (25 minute), Râmnicu Sărat (25 minute), Buzău (25 minute), Ploiești (55 minute). Garnitura de tren a ajuns la București la ora 16:00, fiind întâmpinată, într-o atmosferă de mare sărbătoare, de către autorități, cler, elevi, invalizi, orfani, văduve de război, gărzi de onoare. Sicriul a fost depus la Biserica „Mihai Vodă” (situată pe dealul cu același nume), pentru pelerinajul publicului, pe întreaga durată a zilei de 16 mai.

În ziua de 17 mai, fiind ziua Înălțării Domnului Iisus Hristos, înscrisă în calendarul Creștin Ortodox, pe întreg teritoriul țării se serba Ziua Eroilor. Dis-de-dimineață, un public numeros a umplut străzile capitalei, îndreptându-se spre Biserica „Mihai Vodă”, pentru a însoți cortegiul cu Eroul Necunoscut spre locul de veci din Parcul Carol I.

După slujba religioasă, oficiată de Episcopul Militar Teculescu, împreună cu alți preoți și finalizată cu „Veșnica Pomenire”, sicriul cu osemintele Eroului Necunoscut, purtat de aceiași cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”, care-l coborâseră din tren în Gara de Nord (locotenent-colonel infanterist Marinescu, locotenent-colonel artilerist Ionel Dragalina, maiorul de cavalerie Niculescu și căpitanul de vânători de munte Anton Teodorescu, având în spate patru plutonieri decorați cu Medalia „Virtutea Militară”, clasa I-a) a fost așezat pe afetul de tun ce aștepta în fața bisericii, împodobit și învăluit în tricolor. Concomitent, trupele au dat onorul, iar muzica a intonat „Imnul Sacru”. Cortegiul s-a deplasat spre Parcul Carol I pe străzile: Mihai Vodă, Calea Victoriei, Bulevardul Carol I, Splaiul Domnița Bălașa, Bulevardul Regina Maria, Strada 11 Iunie.

În întâmpinarea Eroului (Soldatului) Necunoscut au sosit Regele Ferdinand I însoțit de întreaga familie. Regele l-a salutat cu buzduganul dăruit de locuitorii capitalei, timp în care regina s-a închinat, privind coșciugul cu ochii înlăcrimați.

În acordurile corului de elevi de la Seminarul „Nifon”, ceremonia religioasă din parc a fost susținută de Mitropolitul Primat, Miron Cristea (patriarh după 1925) și de Mitropolitul Moldovei, Pimen, înconjurată de Episcopul Triteanu de Roman, Episcopul Ilarie Teodorescu al Constanței, Episcopul Militar Justin Teculescu și de un numeros cler.

La sfârșitul slujbei, Regele Ferdinand a rostit un memorabil discurs, impresionând profund asistența:

„Cu cununi de laur erau întâmpinați în vechime biruitorii sub arcuiri de triumf și tot cu cununi de laur se cinsteau mucenicii credinței mântuitoare. Cununa de laur ce-ți aduce întâiul Rege al României Mari, ție ostașului fără nume, care întrupezi, de acum și până în veac, jertfa sutelor de mii de vieți închinată pe altarul patriei pentru mărirea și unitatea națională, este și cununa muceniei și cununa biruitorului. Toată suflarea românească, în clipa aceasta, își îndreaptă gândurile patriotice spre tine, simbolul jertfei și al vitejiei; toți ochii lacrămează, toate inimile bat, acum, pentru cei iubiți ai lor, cari, singuri sub cerul lui Dumnezeu, sau în vitejia luptelor au închis ochii departe de orice mângâiere. Iar înaintea locașului tău de veci se închină azi, cu adâncă recunoștință, Țara întreagă, căci fără nume fiind ești al neamului întreg.”

Regele Ferdinand I a decorat apoi Eroul Necunoscut cu Medalia de

aur „Virtutea Militară”, clasa 1-a, așezând-o la mijlocul sicriului, între cască și lauri. Ion Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, i-a adus omagiul guvernului. În cadrul aceleiași ceremonii, Eroului Necunoscut Român i-au conferit distincții de onoare S.U.A., Franța, Anglia, Italia, Belgia. Clerul bisericesc a oficiat „Veșnica Pomenire”. Au urmat două minute de reculegere (așa s-a procedat pe tot cuprinsul țării, ca un suprem omagiu și adânc respect închinat maselor de anonimi români care s-au jertfit pentru o cauză sfântă).

Eroul Necunoscut a fost coborât în mormânt cu ajutorul unor frânghii roșii din mătase de către cei patru cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”, timp în care muzica intona „Imnul Sacru”, iar tunurile din turnul lui Vlad Țepeș au tras 101 salve, onorând jertfa supremă a celui ce avea să simbolizeze de acum înainte eroii patriei. S-au depus coroane de flori din partea românilor și ambasadelor statelor aliate. Ceremonia înmormântării Eroului (Ostașului) Necunoscut s-a finalizat cu defilarea prin fața mormântului a trupelor, a regelui și a tuturor oficialităților.

Finalul ceremoniei (ora 13:30) a oferit asistenței un tablou zguduitor, prin a sa înduioșare: o văduvă însoțită de cele trei fiice orfane de război s-au apropiat de groapă și au depus flori pe mormântul Eroului Necunoscut, îngenunchind, plângându-și soțul și tatăl, înmuind ochii asistenței cu lacrimi de durere.

La sfârșitul solemnității, rămânea în Parcul Carol I (redenumit Parcul Libertății în perioada anilor 1950-1990) Mormântul Eroului Necunoscut Național, la început un mormânt simplu, acoperit cu o placă din beton, deasupra căreia i-a fost așezată provizoriu o placă din ipsos cu epitaful:

† AICI DOARME †
FERICIT ÎNTRU DOMNUL
OSTAȘUL NECUNOSCUT
SĂVÂRȘIT DIN VIAȚĂ
ÎN JERTFA PENTRU UNITATEA
NEAMULUI ROMÂNESC.
PE OASELE LUI ODIHNEȘTE
PĂMÂNTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE.
= 1916 – 1919 =

Elevul Amilcar Săndulescu, „fiul” Eroului (Ostașului) Necunoscut, a terminat anul școlar ca elev fruntaș și șef al clasei a 2-a. Conducerea Liceului „D. A. Sturza” l-a recompensat cu un sejur la Marea Neagră, trimițându-l în Stațiunea Techirghiol. Spre profundul regret al celor care l-au cunoscut, Amilcar Săndulescu s-a înecat în Lacul Techirghiol, în după-amiaza zilei de 28 iulie 1923. La miezul nopții valurile l-au aruncat pe mal. A fost adus și înmormântat, cu mare durere, în Cimitirul Sinești din orașul Craiova.

Compozitorul I. Vlăduță, inspector general al Muzicilor Militare, a creat Imnul Eroului Necunoscut, pe versurile Zoiei Angelescu din Iași.

Simbolul eroismului național, Eroul Necunoscut a fost strămutat la Mărășești, la data de 22 decembrie 1958, și apoi a fost readus în București, în Parcul Carol I, în ziua de 25 octombrie 1992.

Cu prilejul Zilei Eroilor și al altor sărbători naționale și religioase avem obligația morală să-i pomenim pe străbunicii, bunicii și părinții noștri, participanți la luptele de apărare a gleei strămoșești.

De mare ajutor ne sunt versurile poetului Nichita Stănescu, din poezia „Nu-l uitați”:

Nu-l uitați pe cel căzut în război,
Lăsați-i din când în când un loc liber la masă,
Ca și cum ar fi viu între noi,
Ca și cum s-ar fi întors acasă.

De fapt el s-a întors între noi întâiul,
Numai că s-a întors puțin mai ostentiv
Și pe un pat nevăzută și-a așezat căpătâiul
Lângă veniții acasă din mit.

El și-a făcut lucrul lui și acum
Poate că-i este sete arzând
Venind până la noi ca un fum,
Deci lăsați pentru el să cadă vin pe pământ.

Nu-l uitați pe cel căzut în război,
Strigați-l din când în când pe nume,
Ca și cum ar fi viu printre noi
Și atunci el va surâde în lume.

Bibliografie: Valeria Bălescu, expert-muzeograf la Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, lucrarea Eroul necunoscut.

STROE S. BELLOESCU – FORMATOR DE OPINIE NAȚIONALĂ

- urmare din pagina 1 -

Mircea COLOȘENCO

Adresarea este sobră (*Respectabilă adunare*), după care urmează expunerea temei într-o argumentare clară și concisă, oratorul limitându-se, totuși, conștient și distant de aspectul politic, la condiția didactică a sa și a mediului/publicului eterogen format din notabilități, elevi și familiile acestora. Astfel, expozeul *ex abrupto* este dedicat strict problemei învățământului:

„Chestiunea cea mai ardinte la ordinea zilei, pentru toate spiritele luminate, pentru toate inimile simțitoare și bine puse, este **instrucțiunea**, pâinea morală și lumina sufletului, pentru că toți cată să recunoaștem, că viitorul și fericirea unei națiuni depinde în cea mai mare parte de la gradul de instrucțiune la care aceea națiune a putut să ajungă; căci, numai națiunile instruite, numai națiunile culte pot să distingă civilizațiunea din corupțiune, lumina din întuneric, știința din șarlatanism.” (Problema este viabilă/**ardinte** și astăzi!)

În continuare, scoate în evidență preocupările Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice în această direcție, dezvoltând etapele respective, după care concluzia este revelatoare:

„Să mărginim însă exodiul nostru, pentru că enormele avantaje ale instrucțiunii ne-ar mâna prea departe și m-ar depărta de datoria cea mai imperioasă ce am, astăzi mai mult decât vericând, a-mi împlini către Domnia voastră.”

Reia formula de adresare (*Respectabilă adunare*) pentru a trece la probarea/confirmarea enunțurilor anterioare:

„Creațiunea **Școlii Comerciale**, numită până acum Școala Reală, este una din manifestațiunile cele mai inteligente, ca să zicem așa, ale spiritului public dintr-un oraș ca Brăila, a cărui importanță și viitoriu sunt necontestabili.”

Urmează fraze dedicate profesorilor școlii, părinților elevilor și fondatorilor școlii, dar și „mandatarilor urbei”.

În final, nu-și uită elevii:

„Către voi mă adresez acum, bunii mei elevi. Permiteți-mi a conta foarte mult pe voi, cu convicțiunea că prin aplicațiunea la travaliu și prin buna voastră conduită veți ști să justificați cu dignitate sacrificiile ce Urba Brăila a făcut în interesul acestei școle.”

De asemenea, nu uită publicul prezent la adunarea de împărțirea premiilor:

„...afuența, zic, a acestui respectabil și binevoitorul public, compus din părinții, consăngenii, cunoscuții și concetățenii voștri, amici cu toții ai instrucțiunii, probează până la evidență cât de mult societatea se interesă de progresul vostru și ce mare și legitimă speranță pune ea în voi cari sunteți aurora viitorului.”

Fraza de încheiere cade simetric *ex abrupto*, ca și începutul discursului, dovedind stăpânirea mijloacelor oratorice clasice:

„Să ne silim deară toți, profesori și școlari, a justifica așteptarea lor și să le mulțumim acum din inimă pentru că au binevoit a ne onora cu prezența lor la această solemnitate.”

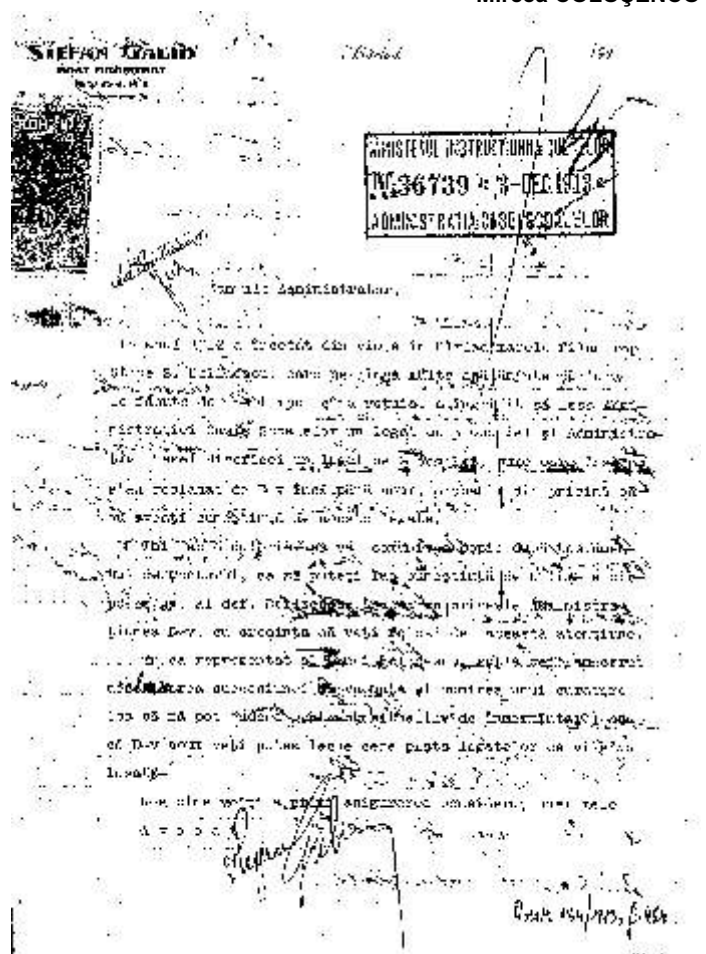
Citirea listei premianților pentru anul școlar 1865-66 a venit de la sine.

Dincolo de elocința lipsită de emfază din *Discurs*, plină de enunțuri obiectuale privind instrucțiunea școlară într-o națiune, pe care le-a ridicat la rang de principii de onoare în îndelungata sa carieră didactică/politică/socială, rămâne un semn de întrebare: de ce Stroie S. Belloescu a părăsit Brăila pentru Bârlad după doi ani de existență acolo?

Intitulat *Cursu de aritmetică propusu la Liceulu și Școala Normală din Barladu* de Stroie S. Belloescu. Inginieru și Profesoru. *Cartea I* (Barladu. 1872. Tipografia Asociațiunei „Unirea”, 84 pg.), urmat de *Cartea II* (Barladu, 1874, aceeași tipografie, 109 pg.), manualul va avea patru ediții, cu mențiunea la fiecare „mai îmbunătățită”, în anii: 1875 (ed.II, 24 pg.), 1882 (ed.III, 173 pg.), 1886 (ed.IV, 176 pg.), 1892 (ed.V, 192 pg.), toate repetând textul *Prefetei*, datând din **8 mai 1872, Bârlad**, din prima ediție.

Însă, în ceea ce privește structura/ organizarea conținutului, consultând, în trecere, numai sumarele, un cititor obișnuit își poate da seama că, într-adevăr, fiecare ediție în parte a fost „mai îmbunătățită”, respectiv, cum se adnotează în zilele noastre: revizuită, adăugită și restructurată.

Demn de subliniat este faptul că autorul definește rostul unui bun manual școlar: pe de o parte, să fie pentru elevi „un conductor care să-i înlesnească a urma cu mult succes lecțiua în desfășurarea ei prin scurtarea timpului de predare în contul măririi timpului pentru exerciții la

Handwritten notes and signatures on the right side of the page, including a signature that appears to be 'Mircea Colosenco' and some illegible text.

tablă în clasă, fortificându-i pe elevi „în această știință atât de necesară”.

(De precizat că la edițiile a II-a (1875), a IV-a (1886) și a V-a (1892), manualul/cursul este propus numai pentru liceu.

Astfel, cele două lucrări prezentate de noi constituie partea teoretică a activităților de substanță pragmatică ale lui Stroe S. Belloescu, lucrări care dovedesc orizontul său cultural-științific.

II

Arhivele Istorice Naționale din București păstrează un tezaur de informații inestimabil privitoare la trecutul cultural bărlădean încă nepus în valoare.

În continuare, ne vom referi cu documente probatorii, la o inițiativă umanitară mai puțin cunoscută a mesianicului Stroe S. Belloescu.

Inițiativa lui Stroe S. Belloescu, la care facem referire, este de ordin filantropic, asemenea celorlalte inițiate de către el, dar cu o semnificație aparte, rămânând unică, pentru acele timpuri și mult după aceea: s-a urmărit susținerea generației tinere.

Este vorba de înființarea unui fond bănesc privat, pus sub administrația Casei Școalelor și distribuit de Direcția Liceului bărlădean, din care s-au acordat burse de întreținere unor elevi eminenți ai Liceului „Gh. Roșca Codreanu”, de-a lungul a unsprezece ani, între 1906-1916, câte cinci per an școlar, în total 22 de elevi, unii dintre ei primind bursa vreme de 2-5 ani. Valoarea bursei a crescut de la an la an, în câteva rânduri, de la 30 la 43,40 lei de fiecare elev bursier per semestru.

Pentru trei dintre ei (Emil Geles, Const. M. Gheorghiu și Const. Marcu), nu cunoaștem motivația de ce nu au trecut examenul de bacalaureat, precum și faptul că lor, cât și altora trei (Gh. Gh. Scântee, Nic. Gh. Țărâlungă, N.C. Mihăilescu), ce au devenit în viață după perioada școlarității.

Tabelul de mai jos este edificator pentru a justifica gestul benefic al lui Stroe S. Belloescu în crearea fondului de burse:

1. Emil Geles, bursier 1906-1909 (cl.III-VI), necunoscut;
2. Ștefan Procopiu, 1906-1908 (cl.VI-VIII), bac.1908, savant, Acad. Rom.
3. Vasile Ciobanu, 1906-1907 (cl. VII-VIII), bac. 1907, inginer;
4. Gheorghe Coatu, 1906 (cl.VIII), bac. 1906, general;
5. Const. Vasiliu-Rășcanu, 1906 (cl.VIII), bac. 1906, general, ministru;
6. Gh. Cosma, 1907-1913 (cl.II-VII), bac. 1913, general;
7. Docan-Popescu, Gh., 1907-1911 (cl.IV-VIII), bac.1911, magistrat;
8. Const. M. Gheorghiu, 1908-1909 (cl.VI-VII), necunoscut;
9. Ioan V. Alexa, 1909-1912, 1915 (cl.II-V, VIII), bac.1915, conf. med., univ. dr.;
10. Gh. Bontea, 1909-1911 (cl.VI-VIII), bac.1911, prof.univ.;
11. Gh. M. Cârlan, 1910 (cl.IV-VI), bac.1913, colonel;
12. Gh.Gh. Scântee, 1912-1913 (cl.III-V), bac.1919, fără frec., nec.;
13. Ioan Gh. Beldiman, 1913-1914 (cl.VII-VIII), bac. 1914, f.f., avocat;
14. Gh. Carp, 1913-1914 (cl.VII-VIII), bac.1914, colonel;
15. Vasile V. Bușilă, 1913 (cl.VIII), bac.1913, prof. secundar;

ȘTEFAN GALIN

Fond Magistrat
— AVOCAT —
Bărlad, Str. I. C. Beldiman 7

TESTAMENT,

În numele Sfintei Treimi! Iar următoarele mele dispozițiuni după încheierea mea din viață.—

În data se corpul meu va fi scaldat să fie agasat în Casa S. Maria din Bărlad, de unde într-un car cu doi boi să fie dus și îngropat în Biserica din Comuna Grivița, și cașul și bolii să fie dați unor înverșăți săteni.—

Averea mea este astăzi 9 Junie 1912, de 15 000 lei în trei porțiuni funiaze rumble 5 % în casa mea de fer, și 8500 lei în Banca Moldovei de Joo.— Total 23 500 lei.—

Las 8 000 lei pentru școlile din Căminul Pălaruș, 3 000 lei Fond la Casa S. Maria din Bărlad, și al cășului veșel să se ajute la întreținerea școlii din Grivița.— 2 000 lei, Fond la Casa S. Maria din Bărlad, și al cășului veșel să se ajute la întreținerea Bisericii din Comuna Grivița; lei 3 000 plata D-ului Lăscăreșu, pentru ateliérul din Grivița; lei 5 000 pentru nepoții Maria și Răzvan și fiina nepoatei mele Mariața Tertășu.—

Cu restul să se compense cașul cu be și înverșății mele.—

Dorovo ca la înverșățarea mea să nu se fie cuvințări nici noroșe și de se poate cor veșel și nici de oum instrumental.—

Bărlad, 9 Junie 1912

Scris datat și subscris de mine—

(sa) Ștefan S. Belloescu

Remânția

Președintele Trib. Tutova.—

Comitătăm să șoasta este testamentul defunșului Ștroe S. Belloescu, depus de Lt Colonel Tetraș, cu petițiunea registreată la No25753.—

Președinte, (sa) Teodor Teodorășu,

Grefier (sa) G. Buriș

Lt Colonel Tetraș

16. Const. Marta, 1914 (cl.VIII), bac.1914, dr.med.;
17. Corneliu Meza, 1914 (cl.VIII), bac.1914, avocat;
18. Tr. Ionescu, 1915-1916 (cl.I-II), bac. Galați 1918, funct., poet;
19. Const. Marcu, 1915-1916 (cl.III-IV), necunoscut;
20. Nic.Gh. Țărâlungă, 1915-1916 (cl.IV-V), bac.1918, f.f., necunoscut;
21. N.C. Mihăilescu, 1915-1916 (cl.VII-VIII), bac. 1916, necunoscut;
22. Ioan A. Hristea, 1916 (cl.VIII), bac. 1916, f.f., general;

Fondul bănesc al burselor s-a pierdut odată cu intrarea României, după doi ani de neutralitate (1914-1916), în plin război mondial, când Guvernul țării noastre a declarat război Imperiului Austro-Ungar (14/27 august 1916), armata trecând Carpații în Transilvania, începând operațiunile militare de întregire națională ce au dus la realizarea României Mari (1 Decembrie 1918). Banca, în care se afla suma, falimentase.

III

Un alt text aparținând lui Stroe S. Belloescu, care respectă prin conținut voința autorului, însă în structura sa compozițională, fiind de natură juridică, corespunde unei anumite formule consacrată de norma de drept și fapt/tradiția/obicei, este Testamentul său, încheiat cu mențiunea stereotipă irevocabilă: „Scris, datat și subscris de mine”. Alcătuit, la Bărlad, datat 9 iunie 1912, întocmit „în numele Sfintei Treimi”, a fost depus spre autentificare la Tribunalul Județean Tutova de către, bănuim, o rudă—Lt-colonel Tetraș.

Acest text juridic vine ca un corolar la discursul rostit, la Brăila, în anul 1866, un adevărat *summum* de prevederi/coordonate care i-au folosit de-a lungul vieții sale drept principii de existență.

Pe de o parte, prevederile testamentare țin de întreținerea instituțiilor citorite de el (școala din Palerma/Trestiana, școala și biserica din Grivița), de continuarea sprijinirii materiale a atelierului unui meșter din Grivița și zestrea unei strănepeate, indicând valorile bănești care să fie repartizate din totalul averii sale aflată în înscrisuri funciare rurale la o bancă locală, dar și în propria casă de bani.

Pe de altă parte, prevederile testamentare următoare țin de ceremonialul funerar, Stroe S. Belloescu având, la data redactării textului, vârsta de 74 ani (născut la Câmpina, în 23 martie 1838):

„Îndată ce corpul meu va fi scăldat, să fie așezat în *Casa Națională*, de unde, într-un car cu boi, să fie dus și îngropat în Biserica din comuna Grivița, și carul și boii să fie dați unor înșurăței săteni./.../ Doresc ca la înmormântarea mea să nu se ție cuvântări, nici coroane și, de se poate, cor vocal și nicidecum instrumental.”

Din aceste prevederi riguroase, pe cât de austere, pe atât de moralizatoare, se desprind trăsăturile lui de caracter: nici un fel de eroizare, ci îndeplinirea unor precepte vechi ale omului simplu la despărțirea de cele lumești efemere. Ca om religios, totuși, cere ca să-i fie expus trupul neînsuflețit (după scăldat) în incinta Casei Naționale, și nu în biserică, ci într-o incintă civilă, scumpă sieși, pentru a avea acces de a-și lua rămas bun tot omul, indiferent de rasă, credință, neam, după care să fie dus cu carul cu boi și îngropat în biserica din Grivița. Nici o cuvântare, nici o coroană, doar cântările unui cor. Așadar, fără bocete/deplângeri, ci o însoțire sobră către cealaltă lume, o intrare în sacru/în cele veșnice, fără ofrande, surle și tobe...

Stroe S. Belloescu, însă, nu avea să moară din cauze naturale.

A fost ucis cu sânge rece, la 20 octombrie 1912. Tâlharii care i-au pus capăt vieții, lui și unui nepot, făceau parte din pegra societății.

Complexitatea umană și de data aceasta se dovedește a fi

paradoxală: învinge dorința/instinctul și nu spiritul/toleranța, care se contrazic și renașc fără încetare. Instinctul/dorința de putere separă și este o amenințare constantă pentru fiecare, cu un apetit nelimitat: *Homo homini lupus!* omul este lup pentru om.

Crima săvârșită contra vieții lui Stroe S. Belloescu constituie prima sa moarte.

A doua moarte a avut loc în zilele fastidioase ale comunismului înălțător, dărâmat de idoli, când „internaționaliștii”, încercând să-i șteargă traiectoria luminoasă din istorie, i-au dat la topit bustul, ridicat ca omagiu de urmași fideli pentru desăvârșirile-i morale.

Între timp, la nici doi ani de la decesul violent al testamentarului, nereglementându-i-se succesiunea, averea plasată la Banca Moldovei de Jos avea să se „topească” și ea.

Actele întocmite, în anii 1913-1914, descoperite de noi în arhivele referitoare la această speță, dovedesc faptul stingerii averii marelui înțelept și filantrop al Bârladului.

(*Bibliografie*. Arhivele Istorie Naționale București. Fondul Casa Școalelor: dosarele 134/1913, 208/1914.)

IV

Stroe S. Belloescu rămâne o figură emblematică în rândul creatorilor de spații spirituale, omul providențial al Bârladului și împrejurimi, figură integră de luptător inegalabil, formator de opinie națională în plan cultural.

Cititoria sa Casa Națională, fără nici o urmă de xenofobie/șovinism, prin contopirea unor activități interdisciplinare (bibliotecă-muzeu-pinacotecă), în interes public, a fost preluată ca model, fiind legiferată și extinsă în întreaga țară, după primul război mondial. Așa au apărut **case naționale** în toate regiunile istorice ale României Mari, evidențiind valori și aptitudini tradiționale, contribuind la unirea și modernizarea generațiilor de tineri și vârstnici, în cunoașterea și aprofundarea specificului/spiritului nostru național, al românității ca principiu de stat.

Ion Artene, „Monografia satului Găgești”, 20.11.1944

Ion IACOMI

Distinsul învățător Ion Artene slujitor al învățământului în satul Găgești, vreme de peste 40 de ani a întocmit în anul 1944 o lucrare monografică a satului Găgești, în vederea susținerii gradului I în învățământ.

Lucrarea se găsește în Arhivele Naționale ale României, în sediul central București, Fond Ministerul Instrucțiunii Publice, Dosar nr. 478/1946. O copie a acestei lucrări mi-a fost oferită de omul de cultură învățător Marin Rotaru.

Lucrarea cuprinde 10 pagini, nefiind structurată pe capitole, dar oferă o serie de informații unele din ele inedite, dar fără să le interpreteze din punct de vedere istoric.

La început autorul face referiri la așezarea geografică a satului Găgești, după care, din lipsa informațiilor istorice, emite unele ipoteze pe baza tradiției orale privind originea denumirii satului. Face observații corecte privind originea socială a locuitorilor satului și anume că au fost clăcași, împroprietăriți în 1864 prin reforma lui Alexandru Ioan Cuza.

În continuare amintește de cele mai vechi familii din sat: Lupu, Galben, Nistor, dar nu și de alte familii ca: Buiuc, Berghiu, Timofte (vezi Catagrafia din 1820 și 1931). Oferă o serie de date statistice despre locuitorii satului: 74 familii și 349 locuitori din care 8 băieți (flăcăi până în 21 de ani) și 15 fete.

Femei în total 50 până la 50 de ani, 26 până la 70 de ani, bărbați 48 până la 50 de ani, 14 până la 70 de ani, 1 până la 90 de ani. Numărul știutorilor de care 46 bărbați și 22 femei și toți locuitorii satului sunt ortodocși.

Face referiri și la învățătorii care au funcționat și amintește de primar, notar și preceptor. Autorul menționează anul construirii bisericii și cimitirului – 1894, dându-ne detalii despre bugetul parohiei între anii 1939-1944.

Afirmă în continuare că biserica este frecventată mai mult de femei, copii de școală și premilitari și foarte puțini bărbați, în total 80% frecventează biserica. Despre localul școlii precizează că s-a construit în anul 1907 din cărămidă, învelit cu țiglă, compus din o sală de clasă, cancelarie și o marchiză. Școala a fost reparată în 1942 ca urmare a cutremurului din 1940.

Înainte de 1908 școala a funcționat în case țărănești printre care: la Pavel Ciocoiu, consemnează și o statistică a elevilor înscriși, frecvenți și promovați între anii 1941-1945. Astfel în această perioadă frecvența este

bună mai puțin procentul de promovare (sub 50%), indică faptul că s-a înființat și al doilea post în anul școlar 1945-1946, învățător fiind Surdu Gheorghită, se afirmă greșit că școala s-a înființat în 1907 și nu în 12 noiembrie 1883.

În 1939 la 19 septembrie se înființează un cămin cultural care purta numele doctorului Cerchez, proprietarul unei moșii la nord de Popeni de Elan, menționându-se și principalele activități care se desfășurau în localul școlii deoarece nu exista local propriu.

Autorul se referă și la modul în care sătenii aveau acces la informații: exista un singur aparat de radio la morarul satului, Chiuș Ion, și două abonamente la ziare și reviste – Ion Artene și Vasile Guțu.

Informații interesante ne dă autorul și despre materialele de construcții ale caselor, numărul familiilor, podurilor, podețelor, consemnând că nu toată apa este bună de băut și nu există cișmele. În următoarele pagini ni se oferă unele informații inedite despre portul popular, obiceiuri și credințe legate de unele evenimente religioase și laice care însoțeau viața sătenilor. Se afirmă că portul național este aproape inexistent, în afară de Maria Dorofte care este venită de la Brețcu – Transilvania, se mai găsesc ii lucrute de fete ale școlii.

Din bărbați purta numai sărbătoarea Neculai Ciobanu și tânărul orfan Dumitru Berghiu. Brăie cu mărele în culori se găsesc în mahalaua de vest a satului (având o anumită poreclă) unde locuiesc mai mulți lingurari – 11 familii venite în anul 1924 din comuna Doagele fiind împroprietăriți cu pământ.

În continuare ni se indică sătenii care știau strigături, bocete, poezii populare, colinde și descântece, sunt amintite și unele obiceiuri de la hora satului, cumetrie, logodnă, nunți, înmormântări.

Se mai consemnează de către autor modul cum se desfășurau sărbătorile de iarnă și sfințirea caselor. În următoarea pagină se scrie despre contribuția satului la războaiele din 1916-1918 și 1941-1945.

La sfârșitul lucrării sunt amintite ocupațiile locuitorilor, cultivarea pământului și creșterea animalelor, se fac unele remarci negative asupra comportamentului unor locuitori, aspect ce se regăsește în starea lor materială precară, de care în mare parte sunt vinovați.

În încheiere țin să subliniez că unele informații din această lucrare mi-au fost de un real folos în cadrul lecțiilor de istorie a românilor unde am introdus elemente de istorie locală.

Jurnalul lui Sebastian, o operă de sertar? Nu!

Ion N. OPREA

În prestigioasa și mereu proaspătă revistă de cultură, literatură și artă „Seculum” de la Focșani (nr.59-60, din 15 octombrie – 1 decembrie 2009) Constantin Coroiu comentează cu deosebită și obișnuită sa erudiție, de „mâncător” consecvent de literatură confesivă, noua ediție a cărții lui Ioan Holban „Literatura română subiectivă de la origini până la 1990” (Editura Tipomoldova, Iași, apărută și la sugestia comentatorului).

Cartea este și rămâne o continuare a ceea ce există în bibliotecile publice și personale - volumul din 1989 din prestigioasa colecție „Momente și sinteze” a Editurii Minerva, coordonată de Zigu Ornea, dar adăugită.

Spre deosebire de ediția din 1989, noul compendiu trece în zona „literaturii române subiective” o seamă de autori, 22 i-a numărat naratorul, de „prim plan ai literaturii contemporane confesive,” printre care și pe Mihail Sebastian, al cărui jurnal, un adevărat eveniment editorial și nu numai, a apărut abia în 1996.”

Cum a fost primită opera colegilor lui Sebastian, o spune Constantin Coroiu în documentarul din revista citată, intitulat „Literatura română subiectivă”, p.31-34. La fel, despre dorința memorialiștilor respectivi referitor la timpul când vor da publicității opera în lucru sau rămasă la sertar. Ei, contemporanii ori urmașii acestora.

Cât privește Jurnalul lui Sebastian – „operă cu un destin nefericit, ca și al autorului său”, apariția lui, în 1996 „într-o vreme buimacă și confuză” este citată opinia lui Ioan Holban la care achiesează și colaboratorul, a fost „una dintre cele mai lămuritoare despre soarta scriitorului român în secolul trecut.” Ea „cădea” cititorilor „într-o epocă de dramatice surpări – în primul rând ale conștiinței naționale și ale conștiinței valorilor morale”, care făceau punte între aceleași decenii sinistre” care au însemnat momentul creării dar și al publicării operei.

- Din păcate , spune analistul, mulți dintre cei care s-au pronunțat asupra scrierii „despre care nu s-a știut aproape nimic timp de mai bine de jumătate de secol”, doar „Zigu Ornea era unul dintre cei (care) știau și i-a spus, prin anii '80, chiar autorului cărții la care ne referim (deci lui Ioan Holban): „Este un jurnal a lui Mihail Sebastian... nu se știe unde e, dar într-o zi o să apară, fi sigur!”

Se pare că însuși Mihail Sebastian ar fi presimțit că jurnalul său va cădea către public într-o epocă de dramatice surpări, asemănătoare timpurilor în care fusese scris, făcându-și din el „spațiul securizat într-o lume mereu agresivă – susține Constantin Coroiu. Spuse la care sunt adăugate semnalările multora care se referiseră la „potrivirile” de structură dintre România deceniului patru cu aceea a sfârșitului de secol, care aproape coincid.

De aici și întrebarea noastră: Jurnalul lui Sebastian, operă de sertar? Nu, am răspuns noi. Despre Jurnalul lui Sebastian a știut nu doar Zigu Ornea în 1980, ci o lume. „Jurnalul” lui Sebastian își intitula un cursiv, Liviu Flonda, publicat în „Lumina”, revistă politică, literară și de cultură generală nr.8-9 din noiembrie 1945, care apărea la Bârlad.

„De pe urma lui Mihail Sebastian – mort în condiții atât de tragice, în primăvara aceasta – a rămas, printre alte manuscrise și un jurnal. Sunt însemnările lui zilnice, notele pe care le scria când rămânea singur cu el – numai cu el, seara, la sfârșitul unei zile în care se luptase cu viața.

„Jurnalul” lui Sebastian – din care s-au publicat recent câteva fragmente – constituie un document viu pentru vremurile pe care le-a trăit, un fișier spiritual pentru cei cu care a venit în contact, dar mai presus de orice este o oglindă perfectă a autorului însuși”, documenta Liviu Flonda.

Scria, și despre „Jurnal”, au luat cunoștință încă de atunci, acum peste 60 de ani, sute de cititori, poate mii, pentru că cine citește mai spune și altora. Mai ales că, după cum s-a înțeles, despre „Jurnal” și

autorul lui scrisese nu numai „Lumina” de la Bârlad dar și alte publicații – fragmente din el.

„Nicăieri în opera lui M. Sebastian, el nu apare mai apropiat de el și mai complet ca în aceste notații zilnice. Dacă în „De două mii de ani”, în „Accidentul” sau în „Când înfloresc salcâmi” M. Sebastian este numai în parte el, iar în cealaltă, autorul care s'lefuiește, în „Jurnal” M. Sebastian este numai și numai el, e el sută la sută.”

Un scriitor de mare talent, de o rară inteligență, un om complet – în toată puterea cuvântului, mănuitor excelent al condeiului, un pasionat de muzică, în stare să-și dea și ultimul ban pentru un concert de Bach, Mihail Sebastian era prezentat în articolul din „Lumina” și ca un clarvăzător în politică. Nu el scrisese, chiar în „Jurnal”, încă din septembrie 1941, când Hitler pătrunsesse adânc în inima Rusiei sovietice următoarele?: „Nu e nevoie să urmăresc (este vorba de harta războiului) de la zi la zi, e inutil să-ți faci rău pentru fiecare episod în parte: rezultatul final este ineluctabil! Va veni o zi când se va putea respira. Il s'agit de dureri, il ne s'agit que de cela.

Și de la viitorul pe care îl prevestea Sebastian, colaboratorul de la „Lumina” îi și imputa, da și îl scuza pentru ceea ce cuprindea „Jurnalul” scris în ziua de 22 decembrie 1942:

„Fără disperare mă gândesc că asta se cheamă un ratat. Eu, la 35 de ani n-am nici o meserie, nici o resursă, nici o prietenie reală, nici o scăpare. Tot ce am făcut a eșuat lamentabil! Hainele mi se jerpelesc. Ghetele arată din ce în ce mai prost. Sunt jigărit, sunt

obosit, sunt terminat, sunt inutil. De aici și până la a întinde mâna și a cere, cât mai e?”

Întrebam mai sus, „ce te-a făcut să scrii aceste rânduri.” Dar m-am adus aminte. Parcă ai dreptate... Era în iarna lui 1942. Erai un biet profesoraș – în lipsă de altă ocupație – din ghettoul în care te așvârșise legile naziste. Aveai cinci mii de lei pe lună din care îți se scădeau vreo trei, iar din rest, cât se mai putea. Păreai elegant, dar curios, hainele – așa cum spui – începuseră să se roadă. De prieteni – nu mai vorbim. Dacă ai scris: „nici o prietenie reală”, se vede că știai mai mult decât noi, care te invidiam când auzeam numele istorice ale acelora cărora nu uitai să le telefonezi în fiecare recreație.

Un singur cuvânt însă l-ai greșit. Un singur cuvânt din cele pomenite mai sus ne doare cumplit: ratat. Cuvântul ne arde ca niște colți adânc înfipti în noi.

Mihail Sebastian – ratat!... Ce ironie! Una din multele tale ironii...”

Textul redat și în „Bârladul în presa vremurilor”, Editura PIM, Iași, 2007, p.150-151, sub semnătura Ion N. Oprea a ajuns și a fost republicat în Israel, la Tel-Aviv, în revista „Minimum” nr.253, aprilie 2008 (director Alexandru Mirodan, cu răspândire în Europa (inclusiv România), USA, Canada, America de Sud, Noua Zelandă, Insulele Tidj), cu prilejul manifestărilor „Anului Sebastian – 2008”, după cartea lui I.N.O.

Că „Jurnalul” avea să apară integral 50 de ani de la scriere, sub îngrijirea lui Leon Volovici și a Gabrielei Omăt, înainte de a fi pomenit de Zigu Ornea, Ioan Holban sau Constantin Coroiu este o chestiune de timp, operă și autori, care pot respira în alte și alte pagini.

Important, rămân spusele „Jurnalului” în integritatea sa, dar și potrivirile de timp de la scriere la publicare ori republicare: „E o îmbulzeală teribilă (de ordin moral) pretutindeni. Toată lumea se grăbește să ocupe poziții, să valorifice titluri, să stabilească drepturi. Nu pot. Nu mă interesează. Nu vreau! Cel mai bun lucru e așteptarea. Acum nu se poate vorbi. Cel mult urla... Ce am de spus voi spune la timp. În nici un caz astăzi, când nu se mai aude nimic de atâtea țipete”, scrie Sebastian. Poate din această cauză a și găsit cuvântul – ratat. Astăzi nu numai că nu se mai aude, nici nu se vede cât suntem de zdrențuroși și fără de zâmbete! Nu, și de ce!?”

Simpozion Cultural – „Istorie și spiritualitate la Roșiești”

- urmare din pagina 1 -

Dl. prof. Ioan Mancaș a dat cuvântul prof. univ. dr. Ion Balintoni de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie și Geologie, Departamentul Geologie, care în cadrul expozeului ținut a făcut referire la structura geologică din vechile continente Gondwana-Laurasia și poziția acestor părți în ansamblul continentelor actuale.

De asemenea, a precizat pentru Podișul Bârladului, situația fundamentului făcând referiri detaliate asupra platformei scitice și relațiile acesteia cu celelalte structuri de fundament din zona României. Din expunerea făcută se desprinde cu pregnanță faptul că dl. prof. univ. dr. Ion Balintoni desfășoară colaborări cu specialiști din instituții de specialitate din China, Germania, Statele Unite ale Americii, dar și cu alți specialiști din țară, cum ar fi Marcian Bleahu și Mircea Sândulescu.

Conf. univ. dr. Victor Șablivschi de la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Geografie și Geologie, Departamentul de Geologie, a vorbit despre geneza depozitelor loessoide din Europa centrală și de est. Pe baza analizelor mineralelor grele conținute de aceste roci a putut stabili direcția paleocurenților de aer care au dus la acumularea stivelor loessoide.

Drd. Daniel Bejan de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Geografie și Geologie, Departamentul de Geologie, în urma cercetărilor de teren efectuate în colaborare cu muzeograful (inginer geolog) Laurențiu Ursachi, au pus în valoare un nou punct fosilifer, din care s-au colectat resturi osteologice fosile ce aparțin unui rinocer (*ACHERATERYUM INCISIVUM*), din localitatea Pogana, județul Vaslui. Vârsta depozitelor din care s-a recoltat este meoțiană.

Între Secția de Științele Naturii a muzeului bărlădean și Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, precum și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, există o strânsă colaborare în domeniul cercetării științifice (paleontologie, geologie generală, geochimie, chimie, geografia mediului etc.), cu prof. univ. dr. Vlad Codrea, prof. univ. dr. Ion Balintoni, conf. univ. dr. Victor Șablivschi, dar și cercetătorul Sorin Geacu de la Institutul de Geografie din București – Academia Română, prof. univ. dr. Mihai Brânzilă și alții.

În campania de periegeze din anul 2008-2009, arh. dr. Cristian Onel, împreună cu muzeograful Laurențiu Ursachi de la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad și înv. Marin Rotaru, au colectat peste 100 de piese (unelte litice – lame, raclă, vârfuri de săgeți, topoare și fragmente ceramice), din situl neo-eneolitic de la Codreni, comuna Roșiești, județul Vaslui. Tot materialul colectat se află inventariat la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad. Între marginea nordică a satului Codreni (fost Tâlhărești) și pădure, pe dreapta pârâului Idrici, s-a descoperit o întinsă stațiune arheologică cu vestigii din perioadele: a) Protocucuteni-Gumelnița, aspectul Stoicani-Aldeni și b) Cultura Cucuteni A este atestată prin ceramică pictată tricrom, fragmente de figurine antropomorfe etc. Comunicarea științifică a fost prezentată de prof. dr. Cristian Onel, director coordonator al Școlii cu clasele I-VIII „Veniamin Costachi”, Roșiești, și s-a intitulat „Așezarea neolitică de la Roșiești”. Intervenția sa a avut în vedere situl neo-eneolitic, cultura Stoicani-Aldeni, de la Codreni, descoperit de regretatul profesor Ghenuță Coman în anul 1967.

La ora 12³⁰ a avut loc lansarea revistei „Elanul” de către învățătorul Marin Rotaru, Președintele Asociației Culturale „Academia Rurală Elanul” Giurcani, care a prezentat succint pe cei care semnează în revistă: Mircea Colosenco, „Ion N. Oprea” (n. 28 aprilie 1932, com. Priponești, j. Galați), p.1 și 19; Dan Ravaru, „Elementele tradiționale în țesăturile de interior din județul Vaslui”, p.1 și 2; Ovidiu Lisievici, „Religia păgână în Imperiul Roman de la sfârșitul secolului al III-lea până la jumătatea secolului al VI-lea”, p.2-4; Sergiu Ștefănescu, „Sate și foste sate. Leucușenii – Rângoia”, p.4-11; Cătălin Teodoru, „Parohia Viltotești, o comunitate ortodoxă greu încercată”, p.10-11; Monica Pântea, „Adulterul în Țările Române: unul din motivele de defacere a legământului de căsătorie în Evul Mediu”, p.11-13; Ciprian-Gică Toderășcu, „Considerații generale privind cerchezii”, p.14-16; Mihai Șelaru, „Gheorghe G. Mironescu (1874-1949)”, p.17; Nicolae Ionescu, „Viața cotidiană în România interbelică”, p.18; Ion N. Oprea, „Costăchești: Omagiu – tată și fiică”, p.20; Val Andreescu, „Umor vasluian”, „Fabula trântorului”; Neculai I. Onel, „E vară” (versuri).

Profesorul de limba și literatura română de la Școala cu clasele I-VIII „Veniamin Costachi” din Roșiești, Dorel Moraru, a vorbit despre viața și înfăptuirile vestitului ierarh Veniamin Costachi. Au fost reproduse câteva fragmente din propriul său testament, privind, între altele, unele aspecte ale relațiilor românești la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în ambianța cărora s-au desfășurat copilăria, tinerețea și activitatea sa publicistică până la intrarea în ierarhia superioară a bisericii, de asemenea, împrejurările în care a fost chemat la treapta arhieriei și la trecerea sa în scaunul episcopal de la Huși: „Sunt născut truștește la anul mântuirii 1768, decemv. 20, iar duhovnicește din sfântul botez în ziua dintâi a lui ianuarie anul următor 1769 din părinți ortodocși, Grigorie Costachi și Maria născută Cantacuzino în satul părintesc Roșieștii Fălciului și la creștere dându-mi-se, în casa părintească, oarecare

începuturi de învățătură, apoi așăzat în școala publică. De atunci, am făcut în limba elenească numai oarecare mici înaintări împiedecate din nestatornicia vremurilor, iar la vârsta de 15 ani, cu blagoslovenia și înscris rugămintea părintelui meu ce se afla bolnav către Preasfințitul Iacov episcopul Hușilor, m-am afierosit vieții monahicești, în care schimă după împlinirea a trei ani am fost hirotonit de către fericitul episcop și în urmă tras la sfânta mitropolie de fericitul întru pomenire mitropolitul Leon, unde în 26 septembrie 1788, cu porunca Preasfinției Sale am fost hirotonit ieromonah de preasfințitul Paisie fostul mitropolit Ioanion slujind apoi în sfânta mitropolie până după trecerea din viață a preasfinției sale în rânduiala de eclesiarh mare și după puțin rămânând vacanță egumenia Sfântului Spiridon din Iași, fiind de boierii epitropi acei monastiri am stat un an vechi de egumen, cerând acel loc o față mai vârstnică decât mine și de treaptă mai înaltă după cum au fost unii și arhieriei”. Veniamin notează rânduirea sa drept egumen deplin în fruntea acestei mănăstiri până când luând domnia asupra țării fericitul întru pomenire Alexandru Moruz, cu alegerea obștească s-au rânduit la scaunul mitropoliei Preasfințitul Iacov al Hușului, în al căruia loc „am fost rânduit episcop eu smeritul și păcătosul hirotonisindu-mă în anul 1792 la 27 iunie arhieru de preasfințitul părințele meu duhovnicesc”. Gramata semnată de mitropolitul Iacov este asemănătoare cu aceea emisă, în anul 1782, când Iacov este rânduit în scaunul episcopal de la Huși, despre care s-a vorbit mai înainte. Veniamin, după aлегere, potrivit celor menționate în gramată, a fost hirotonit „în biserica curții gospod a Sf. Spiridon” la 27 iunie 1792, de către „Sfinția Sa Kir Nicodim Sinadon, Sfinția Sa Kir Grigore Ierapoleos și iubitorul de Dumnezeu episcop al sfintei episcopii Romanului”.

În 1796 a fost ales episcop de Roman, iar în 1803 a devenit mitropolit al Moldovei și Sucevei, păstoriind cu două întreruperi până în 1842, după care s-a retras la Mănăstirea Slatina, unde a murit în anul 1846. După ce a fost ales mitropolit a înființat Seminarul de la Socola (1803), care din anul 1840 s-a numit „Seminaria Veniamina”, ca semn al recunoașterii meritelor mitropolitului Veniamin. În anul 1824 s-a deschis la Mănăstirea Trei Ierarhi „o școală începătoare” în limba română. În 1835 înființează Academia de la Iași, devenită în 1860 Universitatea „Al. I. Cuza”, apoi în 1841 a deschis prima școală de „arte și meșteșuguri” din Moldova, cu șase ateliere. În 1807 a înființat o tipografie la Mănăstirea Neamț și prin grija sa au apărut numeroase scrieri, dintre care multe fiind traduceri din Sfinții Părinți. A înlocuit în aceste scrieri termenii slavoni cu cei de origine latină: „moltivă” cu „rugăciune”, „prohod” cu „intrare”, „pocrovă” cu „acoperământ” etc. În 1833 a pus piatra de temelie a actualei catedrale mitropolitane terminată în anul 1887. În anii 1807 și 1821 a fost caimacam (locuitor de domn) și a avut o contribuție de seamă la elaborarea Regulamentului organic al Moldovei. Mitropolitul Veniamin Costachi a avut drept scop al întregii sale activități „ca românii să aibă în cer un Dumnezeu și pe pământ o patrie”. După Filaret Scriban „Moldova a avut în cele politice un domn mare, pe Ștefan Vodă, iar în cele bisericesti, un mitropolit mare, pe Veniamin Costachi”.

Prof. dr. Laurențiu Gelu Chiriac de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui a evocat personalitatea lui Constantin I. Diamandi, legat de satul Gura Idrici, ca unul din cei trei copii ai lui Iancu Diamandi, în 1870, a făcut studii superioare de înaltă specializare în Paris, a fost un energic și eficace politician, a fost ministru plenipotențiar la Roma (1909-1913), la Petersburg (1913-1918) și la Paris (1924-1930), a fost numit înalt comisar al guvernului României în Ungaria (1919), membru al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1919), a făcut parte din Comisia de redactare a Pactului Societății Națiunilor, adoptat la 28 iunie 1919. Este frate cu dramaturgul, gazetarul, editorul și politicianul George Diamandy (1867-1917). A participat la numeroase manifestări culturale în Bârlad, mai ales în cadrul „Academiei Bârlădene”. A încetat din viață în anul 1931. A trăit prin și pentru politică în diplomație.

De un real succes s-a bucurat și comunicarea profesorului Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, moderatorul Simpozionului care a prezentat viața și activitatea celor doi frați Dumitru și Nicolae Bagdasar fii ai satului Roșiești.

Dumitru Bagdasar, promotorul neurochirurgiei românești s-a născut pe 17 decembrie 1893. A urmat cursurile liceului la Bârlad pe care le-a absolvit în anul 1913, iar cele ale Facultății de Medicină la București. În 1919 devine medic, fiind încadrat la spitalul Militar. S-a inițiat în neurologie, între anii 1918-1921. În 1921 medicul D. Bagdasar a obținut titlul de doctor în medicină și chirurgie. Între 1922-1926 a făcut practică în neurochirurgie cu profesorul Dumitru I. Noica. În 1927, a obținut o bursă pentru perfecționare profesională în S.U.A., unde a studiat aproape 3 ani. La întoarcerea în țară a solicitat să fie medic psihiatru la spitalul de la Jimbolia, județul Timiș. În 1939 s-a transferat în Bucovina, la spitalul din Cernăuți. În 1934 îl întâlnim la Spitalul de Urgență, apoi la Spitalul Central de Boli Mintale unde a creat Serviciul de Neurochirurgie. A fost chemat la facultatea bucureșteană de medicină la care a predat în calitate de conferențiar universitar începând cu anul 1937. Pentru doi ani, din 1945, a deținut funcția de Ministru al Sănătății. La 15 iulie 1946 a

încetat din viață. Titlul de academician i-a fost acordat post-mortem la data de 28 octombrie 1948.

Filosoful Nicolae Bagdasar s-a născut tot în satul Roșiești la 5 februarie 1896. În 1916 a devenit „baccalaureat al Liceului Gheorghe Roșca Codriuanu”. În 1918 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Din alte surse ar reieși că a urmat facultatea la București. În 1922 și-a dat examenul de licență în 1922, obținând o bursă în Germania la Universitatea din Berlin, unde a rămas patru ani, timp în care a obținut titlul de doctor în filosofie. În 1927 era asistent la Universitatea din București, iar din 1929 a făcut seminariile logică și cele de teoria cunoștinței. În 1942 era numit profesor la Universitatea din Iași, unde a predat Istoria filosofiei moderne și contemporane, epistemologia și metafizica, în cadrul Facultății de Litere și Filosofie. În ședința academică din 28 mai 1943 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. A încetat din viață în 21 aprilie 1971. În 3 iunie 1990 Academia Română l-a repus, post-mortem, în rândul savanților membri corespondenți ai acestui for suprem cultural și științific al României.

Prof. dr. Nicolae Ionescu de la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui a prezentat comunicarea „Viața cotidiană în România interbelică”, spunând printre altele: „societatea românească în perioada interbelică era extrem de mozaicată, dar, în esență, a evoluat dinspre tradiționalism spre modernitate. Orașul – în zona sa centrală și mediană – a constituit, atât în ceea ce privește familia, cât și locuința, mediul cel mai prielnic pentru o viață modernă, cu adevărat europeană”.

Poezia ca împlinire a destinului

Gheorghe CLAPA

Neculai I. Onel are o vârstă frumoasă. Gândurile noastre ne îndeamnă să-l felicităm și să-i dorim numai bine în viață, și să aibă parte de sănătate și liniște interioară. De aici decurg toate cele întru existența pământeană. Când este vorba de un zămislior de cuvinte, lucrurile devin mai interesante. Lucrul acesta ni-l demonstrează chiar Neculai I. Onel, prin propriile sale cărți pe care le-a publicat până în prezent: „Aș vrea”, 2008 și „Amurg”, 2009, de poezie și proză scurtă. Despre scrisul lui N. I. Onel ne-am pronunțat și cu alte ocazii, iar spusele noastre de la vremea respectivă se confirmă. Evoluția sa într-ale metaforei a oscilat între versul de dragoste și cel al descrierilor surprinzând plăcut natura în mișcare și renașterea sa. Poeziile lui N. Onel prezintă interes din mai multe motive, și unul ar fi acela că versul este așa de bine strunit încât din licăriile inspirației nu întârzie să apară versuri sensibile, în care abundă dorința de a scrie, de autentic, și nu în ultimul rând, prin dedicațiile oferite, se constată o mare dragoste față de prieteni, de rude, de cei apropiați.

Întârzierea lui Neculai I. Onel cu publicarea cărților

propriu este o dovadă că răbdarea în lumea scriitorilor este un câștig valoric. Poezia reprezintă posibilitatea omului cu oarecare har să-și trăiască sentimentele lăuntrice. Este o realitate constatată de-a lungul timpului chiar de la acei anonimi ce s-au întrecut sub vitregiile vremii să-și construiască versurile, până la cei mai profunzi poeți ai zilelor noastre. Pentru realizarea durabilă a unei opere poetice este nevoie de foarte multă chemare, de talent, de destin. O voce lirică de bun gust este Neculai Onel prin volumul său de poezii „Tăcere”. Chiar din titlu se desprinde oarecare greutate a cuvântului, nu mai vorbim de sferile filosofice la care te îndeamnă pe tine, ca cititor, să le parcurgi. Stilul său, prozaic în felul său, nu deranjează, dimpotrivă, contribuie din plin la redarea atmosferei propriu-zise a poeziei cu trăiri înalte meditației și parcurgerii filmului poetic, precum marea aflată într-o continuă frământare. Stilul acesta de poezie este preferat la citire, nu ca o percepere de eu personal, mai degrabă ca o apă născătoare de viață.

Poezia se pretează la o mare varietate de forme sau formele de prezentare sau exprimare a mesajului poetic – prozodia, versul alb, formele fixe, maniera haiku. Cuvântul, instrument literar, îl ajută pe scriitor să-și tălmăcească gândul, să transmită celorlalți simțirea, devenirea sufletească într-o formulă proprie exprimării eului creator. Poezia aparține, din perspectiva creației, primei părți a vieții, filosofia, proza, mai ales celei de-a doua părți, fiindcă prima presupune trăire intensă, vibrație, pasiune, cealaltă – experiență de viață acumulată, timp de reflecție. Neculai I. Onel contrazice această credință. El ne dăruie o carte de poezie la vârsta post-matură, dovedind că tinerețea este, înainte de toate, a spiritului, regretând că a ieșit în public târziu, întrebându-se ce-l va fi reținut s-o facă și până acum. 53 de poeme înfloresc oferindu-se cititorului de poezie, să fie culese.

Scriitorii care se respectă și mai cred în fondul genetic românesc, indiferent la vârsta la care scriu, nu pot să greșească sub impulsul conjuncturii și al imitației. Întoarcerea la obârșie, pe calea poeziei, o realizează Neculai Onel în volumul „Tăcere”. Corola sub care se află cele 43 de poeme se definește prin acel inalienabil fugit ireparabile tempus. Poetul nu desfoliază un lamento, în care nostalgia să producă lacrimi, fiind vorba de o transmigrare. Sub semnul lui panta rei, privește rațional scurgerea anotimpurilor care subiază viața și care face ca speranțele să devină tot mai scurte. Supus vizibil întrebărilor, poetul își găsește refugiul în satul natal, lângă părinți. Cum aceștia nu mai există, au trecut în lumina stelelor, singurul care-i poate alina sufletul rămâne Dumnezeu. Cadrul filosofic tronează ca un giulgiu în care cuvintele se țin de mână pentru a întregi ideile aflate în componentele de structură. Nu există nimic elegiac sau tânguitor în poeziile lui Neculai Onel, ci pot fi socotite niște simple respirații în vederea unor dezbateri cuprinzătoare despre sensul vieții aici, pe pământ, despre semnificațiile ei literare.

Îată un prim exemplu poetic din cartea „Tăcere” a acestui iubitor de metaforă, căutător de expresii poetice: „Privighetori cu aripi frânte/ Nu pot în codru să mai cânte/ Și peste tot e cald și e durere/ Iar satul plânge în tăcere.” („Ploaia”). El creează frumosul pentru lumea în care trăiește cu toate cele ce țin de viața omului obișnuit: „Aștept să-mi cânti din nou și să m-alini/ Să-mi spui de frați și de părinți/ Dar ai plecat în depărtări/ În ceruri, printre aștri, peste zări” („Aștept”. Surorii mele). Poeziile care compun sumarul în general abordează tema iubirii, dorul după femeia iubită, după anii copilăriei din satul Frunțișeni, după părinți etc., sunt dezbătute cu suferință și responsabilitate artistică.

Pentru cel ce s-a născut și a crescut la țară, poezia lui N. I. Onel îi reînvie anii copilăriei cu acele minunate nopți de vară când drumul robilor ademenește și îmbată privirea celui care, culcat pe prispa de lut, se pregătește să adoarmă după o zi de trudă. Redesteaptă în noi dorul de satul natal, de întâmplările copilăriei și de obiceiurile pământului. Părinții îi deschid copilului ochii asupra lumii descifrându-i tainele: fântâna cu cumpănă, fânul de curând cosit care-i umple

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

ISSN: 1583-3593

pământii cu mirosul binefăcător și proaspăt, porumbul copt, pepenii, mersul cu vaca la păscut, treieratul grâului, lumina lămpii care se stinge, despărțirea cumplit de dureroasă de părinții dragi, scumpe amintiri despre un sat căruia fiecare dintre noi îi punem un alt nume, cel pe care-l purtăm în inimă toată viața. Poetul ne ajută să ne primenim sufletele, să ne alinăm dorul, să ne fărâșim o lacrimă ce picură pe-o amintire. Poezia „Mi-e dor de mama” este o amplă elegie pentru părinții care s-au săvârșit din viață. Părinții noștri se duc mai repede într-o lume mai bună, să pregătească odaia pentru culcare și pentru noi. Când dispăre un părinte, dispăre o lume pentru că ia cu el și colțul de Rai al copilăriei noastre: „Nimeni cred că nu-și da seama/ Cât îmi este dor de mama/ De alintul ei gingaș./ De sărutul drăgălaș./ A născut copii frumoși./ Priceput și sănătoși./ Pe frunte ne săruta/ Și cu drag ne alinta./ Ne-a ferit de foc și ploaie./ S-a rugat seara în odaie/ Îngerul să ne păzească./ Cel de sus să ne ocrotească.” Autorul închină versuri părinților, întru eternizarea mesajului pe coala de scris. Sfârșitul tulburător, plin de simțire față de cei dragi: părinții, de care ne leagă viața noastră, copilăria. Fără de părinți, existența noastră ar fi tulburătoare, amar de dureroasă: „M-am întors din nou în satul meu natal/ Unde umbra măicuța seara cu un șal.../ De tatăl meu îmi este dor/ Cum muncea vara pe ogor...” („Satul natal”); „În orele târzii din noapte/ Mamei și tatei le voi spune în șoapte/ Căci toți ce au rămas au spus cu jurământ/ Că vor aprinde lumânări pe cruce și mormânt.” („Curând voi porni”); „Telefonul nu mai sună/ De la tată, de la mamă/ Au plecat pe căi străine/ Și nici unul nu mai vine.” („Rugă 3”).

Versurile pentru mama ale lui Neculai Onel, sugerate de lucrarea ogorului, de lanurile gemând de spice, de atmosfera caldă a căminului, de buna-voire de nostalgia, până la urmă, a locului natal, acesta putând fi identificat doar ca „matrice” în care a trăit Orfeu, poezia fiind deci, aici la ea acasă; spațiul acesta, așadar, atemporal și aspațial, e unul de mit, ca la Blaga, - un spațiu roditor, „mater genitrix” pentru o rasă logodită cu o natură paradisiacă, în care trăiești sentimentul că tatăl, mama, sora, fratele sunt pasta cea mai vie a acestui leagăn al originilor și cea mai demnă de amintire și de a fi cântată. Trăirea celor plecați întru descălcarearea lor de pe pământ către ceruri probabil că e făcută de pe criterii știute de Neculai I. Onel. Poetul de față surprinde cu trăiri specifice versurile tradiționale. Iată cum poetul, prin sensibilitatea firească face din „copacul uscat” mit, iar din mit o pleoară pentru o poezie sinceră în care elementul definitiv este neîmpăcarea sinelui cu moartea, cu întunericul perpetuu ca urmare a stingerii ultimelor zvârcoliri chiar fiind vorba de un copac pentru așternerea de neînvinș a nemășării, a somnului veșnic: „Pe un deal cu creasta-n ceață/ Fără apă și verdeață/ Stă singur un copac uscat/ Departe de pădure și de sat./ Bătut de viscole și ploii/ Stă aplecat înspre zăvoi/ Nu are frunze, este cioturos/ Putregăit și noduros/ Și parcă-și plânge frumoasa sa coroană/ Ce străjuia în jur în prag de toamnă/ La frunze și la flori le duce dorul/ Ce vântul le împrăștia pe tot ogorul...” („Copac singuratic”).

Urmărind din aproape firul poeziilor acestui poet, nu ai cum să iei în seamă dorința lui de perseverare și de găsire a modelului său propriu. Neculai Onel își încearcă norocul poetic în grădina vastă a poeziei și l-a găsit mai ales cu poezia „Toamnă târzie”, pe care o transcriem în întregime: „A venit toamna târzie/ Și s-a așezat în vie./ Peste deal și pe colină./ Unde mândra aștept să vină./ Colo jos pe la izvor/ Frunza s-a făcut covor./ Peste iarbă și pe drum/ Nu-ți mai văd pașii acum./ Iar acum când toamna vine/ Și tu nu ești lângă mine/ Mă apasă dor și jale/ Căci tu nu mai ieși în cale./ Azi copacii toți sunt goi./ E tristețe, e noroi./ A pătruns toamna târzie/ Prin pădure și câmpie./ Totu-i trist, nu e verdeață./ Simt că sunt fără de viață./ Avenit toamna târzie./ Totul s-a uscat în vie./ Bate bruma, bate vântul./ S-a uscat de tot pământul./ Simt că-ncepe lunga noapte/ Fără vise, fără șoapte.”

Poezia este direcționată către un câmp magnetic determinat de felul poetului de a fi, cu ființa sa, în permanentă căutare de noi fragmente poetice. Pornește din inima lui curată, fără șovăieli, fără să învrăjbească, în care Neculai Onel atinge pragul demnității, al simțirii apropielii, spre care se roagă întru ocrotirea lor mai departe: „Pe la icoane ei se roagă în șoapte/ De este ziua, ori e noapte/ Trimite slavă Domnului Cel Sfânt/ Să-i ocrotească aicea pe pământ.” („Rugă și tandrețe” 1) Familiei Constantinescu: „Întoarce, Doamne, timpul înapoi/ Să văd cum eram tânăr și vioi/ În bunătatea ta pe mama mi-o arată/ Frumoasă cum era ea altădată./.../ Acuma, Doamne, tot ce-a fost frumos s-a dus/ Și mă apropii de apus/ De aceea rugă eu ridic spre stele./ Să fiu iertat de lucrurile rele.” („Rugă” 2); „Doamne, oare ce-am făcut/ De stau singur și tăcut?/ Nu mai pot pleca din casă./ Boala grea în piept m-apasă./.../ Întoarce, Doamne, fața către mine./ Ca să-mi fie un pic mai bine./ Slavă voi trimite Celui sfânt/ De aici de pe pământ.” („Rugă” 3); „Rugă către cer ridic./ Nu mai pot să fac nimic./ Aștept zorii ca să vină./ Să te văd iar la lumină.” („Rugă” 4).

Poezia „Toamna” are certe ecouri bacoviene, decorul autumnal având

prezente elemente specifice autorului „Plumbului”: „Azi peste tot pământul e golaș./ Nu mai pasc vite pe imaș./ Livada e uscată și pustie/ Și vântul câte-o frunză mai adie.” („Toamna”). Registrul climatic își pune amprenta pe comportamentul eroului liric, devenind cu sau fără voie personaj bacovian: „Aspră iarnă și nori grei/ Se strecoară printre tei/ Vuietul de viscol bate/ Ducând dorul mai departe.” („Iarna”).

Fără ființa iubită, eul poetic receptează la alte cote timpul și spațiul înstrăinându-i sinele: „La margini de pădure m-am oprit/ Și cu tristețe la stele am privit./ Măhnit, eu așteptam pe cer ca să apară/ Un licăr de la mândra mea de-odinioară./ Cu toate că e vară și senin/ Spre stele eu trimit durere și suspin./ Pe veci eu știu că te-am pierdut/ Dar tot îmi amintesc de ultimul sărut...” („Privesc stelele”); „Pe câmpul presărat cu flori/ Treceam cu mândra adeseori./ Călcam pe roua dimineții./ Eram în verva tinereții./ Stăteam sub teii înfloriți./ Pe iarba verde tolnăniți./ Era iubire, erau șoapte/ În orele târzii din noapte.” („Amintiri”); „O, cât de singur am rămas!/ De jale și durere nu am glas./ Odaia este sumbră fără tine./ De dor mi se usucă inima în mine...” („Singur”). Se poate lesne sesiza că memoria ființei iubite e aceea de a substitui timpul afectiv cu un topos similar, care nu este totuși prezentă concretă ci ecoul lui în sufletul poetului.

Tecele lirice specifice folclorului românesc se însuflețesc, prind aripi, înălțându-se către un soare dornic să părjolească cerul, pământul și sufletele noastre: „Înspre seară, Cel de sus trimite/ Nori și ploaie pentru vite./ Căldura din grădini s-a stins ca o vâpaie./ Iar prin pădure vântul copacii îi îndoiaie.” („Ploaia”); „De luni de zile nu mai plouă/ Și dimineața nu mai cade rouă./ Scârțâie în noapte fântânile din sat./ Iar colo sub cireș, izvorul a secat...” („Secetă”). Muțenia codrului este „ecoul” dragostei care a trecut iar poetul rămâne izolat în tristețea lui: „O, cât de drag mi-a fost să hoinăresc/ Printre stejari la umbră să mă hodinesc./ Și cum strângeam buchete de violele./ Ce îl duceam spre seară mândrei mele...” („Pădurea”).

Poemul „O, țara mea” este un cântec al românilor care gândesc românește și se jertesc românește, întru statornicia fiilor acestui neam, pe această glic pe pământ și soare fermecător, cu cer senin: „Au murit ai tăi străbuni/ Și pe ploii și pe furtuni./ Au căzut părinți și frați/ Prin păduri și în Carpați./.../ O, țara mea, eu când voi fi țărână/ Să mă primești sub vatra ta străbună./ S-aud și șoapte și izvorul/ Care în noapte să-mi aline dorul.”

Specific liricii lui Neculai I. Onel este motivul teiului. Substituit al arborelui cosmic, teiul este un arbore al vieții, dar și un mijlocitor al cunoașterii, prin puterea trăirii prin iubire: „Și să culegem florile de tei” („De ce?”), „Unde-am simțit miresmele de tei” („Orașul Bârlad”), „De teii înfloriți în luna mai” („Îmi este dor”), „Vă aștept sub teii înfloriți” („Vă aștept”), „Stăteam sub teii înfloriți” („Amintiri”), „La fel și frunzele de tei” („Singur”), „La umbra teilor stau singur și privesc” („La umbra teilor”), „Se strecoară printre tei” („Iarna”).

Timbrul său liric este tipic creatorilor care în subconștientul lor formează lumină, noapte, flori, ploii, miresme și câte și mai câte asemenea dense fenomene care contribuie prin dumnezeirea cuvântului la formarea și lansarea unor deprinderi poetice. Un exemplu grăitor, ca urmare a celor relatate, este poezia „E vară”: „După tunete și ploii Bate soarele-n zăvoi./ S-a umplut părau-n vale./ Mătură totul în cale./ Mai în deal, colo pe munte./ Trec ciobani cu turme multe./ În pădure și-n câmpie/ Simt miros de iasomie...”

Cele 53 de poezii ale volumului sunt tot atâtea cânturi de dragoste și de gingaș omagiu adresat omului, vieții și morții, naturii și iubirii. Poemul „De ce?” e limpede, cu imagini ale sufletului, cu autentice trăiri existențiale: „De ce mă lași străin și fără glas/ Și nu aud în noapte al tău pas?/ Vino și fă ca stelele să cânte./ Iubirea ta să mă frământ...”

Volumul de versuri „Tăcere” este un demers pentru sufletul dornic de frumos al omului acestui început de veac și de mileniu, copleșit de tehnică, de kitsch, de preocuparea pentru consum în general, având un unic scop al existenței. Poetul, acest hoinar printre cuvinte alese, ne ajută să descoperim o lume nouă, frumoasă, alta decât cea pe care o parcurgem zilnic, una creată după sufletul scriitorului, - luptător hotărât să învingă poezia. Neculai I. Onel, scriind astfel de gen de poezie, cu siguranță că și-a câștigat cititorii, mai ales pe cei care au crescut la lumina muzicii versurilor din carul cu fân numărând stelele, privind melancolici la rotirea lunii în ritmul învârtirii roților de la car.

Consiliul Local al comunei Frunțișeni, județul Vaslui, a acordat Diploma de cetățean de onoare lui Neculai I. Onel, în calitate de fiu al comunei Frunțișeni pentru merite deosebite aduse la dezvoltarea imaginii comunității locale, semnată de primarul Lupu Neculai și secretarul Stângă Gh. Laurențiu.

Demn de remarcat este faptul că în volumul „Carte... Omagiu mamei”, semnat de Ion N. Oprea și Ioan Costache Enache, apărut la Editura „PIM” din Iași în anul 2009, Neculai I. Onel, alături de alți bărlădeni, este prezent cu un poem intitulat „Mama”.

